

Feministická zahraničná politika. Rozvoj konceptu, definujúce prvky, formulácia výskumného rámca

Feminist Foreign Policy. Concept Development, Defining Elements,
Formulation of the Research Framework

ALEXANDRA MADARÁSZOVÁ

Prague University of Economics and Business, Czech Republic

E-MAIL

alexandra.madaraszova@vse.cz

ORCID

<http://orcid.org/0000-0002-9646-3805>

ABSTRACT

The current political environment is undergoing gradual improvements that significantly change the nature of the international system. One of these changes is the growing trend of feminist foreign policy (FFP), which promises to transform the traditional, military-oriented principles that were historically dominant in the international arena. Despite the fact that the world has been working with this concept since 2014, when Sweden adopted the principles of feminism in its decision-making process, there is still no consensus on what the FFP should be like. Using a detailed literature review and the subsequent synthesis of relevant facts, this review article aims to integrate the individual FFP principles into one unit, and to create a research framework that can be used at the empirical level. At the same time, the article discusses the weaknesses of already existing models and briefly evaluates the war in Ukraine through the feminist lens.

KEYWORDS

feminism, gender, foreign policy, Sweden, WPS, feminist foreign policy, Ukraine

DOI

<https://doi.org/10.32422/cjir.8>

ÚVOD

Prepojenie termínov rod a zahraničná politika (ZP) do jedného výskumného rámca nie je jednoduchou záležitosťou. A to i napriek tomu, že medzinárodné prostredie aktívne pracuje s pojmom feministická zahraničná politika (FZP) už od roku 2014, kedy s touto prelomovou myšlienkou prišlo Švédsko ako vôbec prvá krajina zameraná na presadzovanie princípov feminizmu na štátnej i medzinárodnej úrovni. A hoci predstavuje FZP nový impulz v efektívnom smerovaní medzinárodného spoločenstva k hodnotám ako ľudské práva, individuálna bezpečnosť, diplomacia či kooperácia, masové rozšírenie tohto prístupu je zatiaľ v nedohľadne. Príčinou je okrem iného i fakt, že jasná a jednoznačná definícia jednotlivých typov ZP z pohľadu rodu nie je doposiaľ vedecky podchytená, čo značne komplikuje pochopenie samotného pojmu feminizmus, a následne i praktické uchopenie hlavných princípov v aplikácii na štátne a medzinárodné rozhodovanie.

Zatiaľčo tradičné teórie medzinárodných vzťahov nazerajú na štáty, národy, zvrchovanosť či identitu ako na dané entity, feministický pohľad tvrdí, že tieto kategórie sú sociálne konštruované vrámci rodových stereotypov a mocenských štruktúr (AGGESTAM – TRUE 2020; KODÍČKOVÁ 1998). Dnes je možné zhodnotiť, že atmosféra súčasného medzinárodného prostredia sa v posledných rokoch značne diverzifikuje. Jedným z dôvodov je narastajúci tlak ženských hnutí, ktoré sa snažia o presadenie rovnosti mužov a žien v globálnych otázkach, zasahujúcich do všetkých sfér ľudských životov. Politická a bezpečnostná rovina nie sú výnimkou. Napriek tomu nie je stále jednoznačné a jasné, ktoré prvky tvoria základ FZP, kedy je možné vedenie krajiny či formu vlády považovať za feministickú, resp., kedy sa dá aplikácia princípov FZP do reálnej politickej praxe označiť za úspech. Nakoľko však neexistuje exaktné teoretické pokrytie tejto problematiky, resp. poznatky sa v konkrétnych dielach značne líšia, pri výskume je nutné vychádzať z dostupných odborných zdrojov, ktoré sa venujú FZP v teoretickej i praktickej rovine, a poznatky z nich uceliť tak, aby boli efektívne využiteľné v súčasnom politickom prostredí.

V článku si preto kladiem za cieľ pomocou podrobného prehľadu literatúry a následnej syntézy relevantných faktov zhodnotiť, aké prvky tvoria FZP, na čo by sa štáty smerujúce k princípom feminizmu mali zamerať, a ako vnímajú samotný pojem feminizmus krajiny, ktoré sa touto

cestou už vydali. Jedná sa o snahu vytvoriť prehľadový, konceptuálny článok, ktorý mapuje a syntetizuje dostupné, značne roztrieštené informácie o problematike FZP do jednotného, uceleného textu. Potenciál FZP ako nástroja pre budovanie lepšieho sveta a dlhodobého mieru je nesmierne vysoký, avšak roztrieštenosť poznatkov a jednotlivých princípov teórie má priamy dopad i na praktickú rovinu. Ak nie je feminizmus v aplikácii na medzinárodné vzťahy adekvátne pochopený, nemôže byť ani globálne akceptovaný a presadzovaný. V článku zároveň usilujem o vytvorenie nového, praktického výskumného rámca, ktorý reaguje na slabiny súčasných modelov, a ktorý ponúka nové možnosti v náväznosti na reálnu politickú prax.

V prvej kapitole stručne nastieňujem teoretické základy, o ktoré sa v článku opieram. Pozornosť upriamujem na feminizmus ako teoretický prístup k skúmaniu spoločenskej a politickej reality, s vyzdvihnutím rodu ako sociálneho konštruktú, ktorý sa prelína s inými relevantnými výskumnými faktormi v každej skúmanej oblasti, zahraničnú politiku rovnako zahrnujúc. Následne komentujem vznik a vývoj FZP v aplikácii na medzinárodné vzťahy, s dôrazom na úlohu WPS agendy pri formovaní daného konceptu, pričom sa stručne venujem krajinám, ktoré k FZP inklinujú a ďalej koncept individuálne rozvíjajú. V ďalšej kapitole definujem hlavné princípy FZP, pričom porovnávam nový prístup s tradičným videním sveta, a komentujem, v čom spočíva jedinečnosť a inovatívnosť FZP prístupu. V štvrtej kapitole sa následne zameriavam na formuláciu výskumnej agendy hlavných princípov FZP, ktorá je vhodným a užitočným nástrojom pre rôzne empirické výskumy, ktoré by mohli výrazne pomôcť v prehľbovaní tejto problematiky a prenesení teoretických poznatkov do reálnej politickej praxe. V prvej časti tejto kapitoly preto skúmam tri už existujúce výskumné rámce a hodnotím ich slabiny, na ktoré reagujem s týmto prehľadovým článkom. V závere diskutujem a stručne hodnotím súčasnú vojnu na Ukrajine optikou FZP.

V článku sa primárne zameriavam na vznik a rozvoj FZP v aplikácii na medzinárodné vzťahy, s využitím podrobného prehľadu literatúry, ktorého cieľom je zhodnotenie hlavných princípov FZP, ktoré sú pri tomto prístupe kľúčové a prelomové. V tomto smere je preto nevyhnutné pracovať s odbornými článkami autorov a autoriek, ktoré sa vo svojich prácach venujú fenoménu FZP, a ktoré výrazne prispievajú k rozširovaniu povedomia o tejto problematike v teoretickej rovine. Primárne sa jedná o autorky

Thomson a Clement (2019), Aggestam a Bergman-Rosamond (2016), Aggestam a True (2020), Ridge, Lambert a kol. (2019) a ďalšie, avšak využité budú i informácie zo stránok International Women's Development Agency (2020), UN Women (2015) a Centre for feminist foreign policy (2020). Cieľom metódy je v prípade tohto prehľadového článku vyhodnotiť, aké konkrétne prvky FZP sa zhodne objavujú v odborných článkoch a ktoré sú podľa uvedených autoriek kľúčové pre krajiny, ktoré sa rozhodnú FZP do svojich systémov implementovať. Aby sa zvýšila relevantnosť záverov, do prehľadu literatúry zahrniem i primárne zdroje, ktoré sa venujú reálnej implementácii princípov FZP v praxi vo Švédsku, Kanade, Francúzsku a ďalších krajinách. Primárne sa jedná o oficiálne štátne dokumenty z ministerstiev zahraničných vecí, konkrétne napr. Global Affairs Canada (2017), Ministère de L'Europe et des Affaires Étrangères (2018) a Minister for Foreign Affairs (2019) a ďalšie. To poskytne náhľad na prepojenie teoretických poznatkov do reálnej politickej praxe.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Pre komplexné pokrytie skúmanej problematiky je nutné a žiadúce umiestniť článok do existujúcej odbornej literatúry, ktorá sa venuje základným teoretickým pojmom, z ktorých v článku vychádzam. Kľúčové je predstavenie feministickej teórie, ktorá sa v súčasnosti uplatňuje na širokú škálu problémov a ktorá zasahuje do viacerých vedných i spoločenských oblastí. Ako súčasť kritických smerov medzinárodných vzťahov predstavuje feminizmus rozsiahlu a pomerne rôznorodú oblasť vedy, ktorá vďaka pluralitnému a interdisciplinárnemu teoretickému zameraniu ponúka širokú škálu prístupov k skúmaniu sociálnej reality a nabáda k transformácii „starých“ noriem naprieč jednotlivými úrovňami spoločnosti (AGGESTAM - TRUE 2020). Feminizmus považuje za kľúčový problém „univerzálnosť“ modelov využívaných pri štúdiu spoločenských vied, ktoré boli historicky tvorené prevažne mužmi, a ktoré sú tak výrazne ovplyvnené čisto mužským videním sveta (KODÍČKOVÁ 1998: 75).¹ To však vzhľadom na proporcionálne zastúpenie žien v spoločnosti nie je dostatočne reprezentatívne, a takéto modely skutočnú realitu odzrkadľujú len veľmi skreslene a zjednodušene. Okrem poukazovania na nerovné príležitosti v oblasti vzdelávania, pracovného trhu, či politiky, predstavuje feminizmus i metodologický prístup k štúdiu spoločenských vied, ktorého hlavným nástrojom i skúmaným faktorom je *rod*. Tento kľúčový pojem predstavuje sociálny konštrukt, ktorý je

vytváraný pôsobením a priamym stretom kultúry a spoločnosti s jedincom, čo vedie k formovaniu jeho očakávaného správania a postavenia v spoločnosti čiste na základe biologických determinantov (KRULISOVÁ – RYCHNOVSKÁ 2020). Rod sa v spojitosti s politikou a medzinárodnými vzťahmi objavuje v literatúre, ktorá skúma dopady vojnových konfliktov na ženy a dievčatá (ENLOE 1989), ktorá hľadá premostenie s globálnym vládnutím (TICKNER – SJOBERG 2011), či definuje sexuálne násilie ako účinnú zbraň, resp. vojenskú stratégiu² (PTÁČNIKOVÁ 2013). Časté je uplatnenie rodovej perspektívy v oblasti individuálnej a medzinárodnej bezpečnosti (BLANCHARD 2003; GENTRY – SJOBERG 2011) či v otázke postavenia žien v mierových operáciách (KARIM – BEARDSLEY 2016; BORČANY 2016). Rod sa však netýka len problémov spojených so ženami a femininitou. Hooper (2001) analyzuje vzťah medzi maskulinitou a mocou a skúma, ako teória a prax medzinárodných vzťahov vytvárajú a udržiavajú mužské identity a rivalitu v spoločnosti. Problematike sexuálneho násillia a jeho následkov na maskulinitu mužov sa na príklade severnej Ugandy venuje Schulz (2018), ktorý zdôrazňuje, že sexuálne násilie páchané na mužoch ovplyvňuje na viacerých úrovniach to, čo v spoločnosti znamená byť mužom. Dodáva, že objektom násillia sa môže stať každý, bez rozdielu na pohlavie či iné, tradične vyzdvihované faktory (SCHULZ – TOUQUET 2020).

Možno prekvapivo sa pomerne malý počet feministických autoriek a autorov zameriava na medzinárodnú úroveň, konkrétne na spojenie rodu a ZP krajín. Jedným z možných dôvodov je prevládajúci skepticizmus nad možnosťami reálnej zmeny v praxi – dôvodom je fakt, že súčasné medzinárodné vzťahy sú postavené na pevných patriarchálnych, hierarchických a represívnych základoch, v ktorých je dôraz kladený na mocenské štruktúry (AGGESTAM – TRUE 2020). Napriek tomu je možné v súčasnej dobe pozorovať zvýšený záujem krajín o prácu s rodom na domácej i zahraničnej scéne s cieľom „rodovo slepé“ politické prostredie transformovať a začleniť rod do všetkých rozhodovacích procesov, počínajúc zvyšovaním zastúpenia žien v zahraničných/diplomatických službách až po rozhodnutia týkajúce sa zahraničnej pomoci, obchodnej politiky, bezpečnosti a mieru (BARUAH 2021). Na tomto základe je postavená i FZP, ktorá ide o úroveň vyššie a zastrešuje uvedené princípy smerujúce k rodovej rovnosti a spravodlivosti pod jeden komplexný prístup. FZP verí, že rodová rovnosť a ochrana ľudských práv sú cestou k udržateľnému mieru a prosperujúcej spoločnosti a usiluje tak o aktívnu činnosť na medzinárodnej scéne, ktorá má potenciál transformovať systémy, ktoré vytvárajú nerovnosť a marginalizáciu vo všetkých

jej formách (IWDA 2021). Napriek tomu, že FZP je stále pomerne *nový* pojem, jej potenciál je nevyvrátiteľný nielen v teoretickej, ale i praktickej rovine. V nasledujúcej kapitole sa venujem podrobnému rozvoju konceptu, pričom v úvode nastieňujem prepojenie s agendou WPS (Women, Peace and Security Agenda), ktorá býva označovaná ako základ nového hodnotového rámca.

VZNIK A ROZVOJ KONCEPTU FZP

Čoraz častejšie sa stretávame so štátmi, ktoré sa dobrovoľne prikláňajú k agende WPS – *Ženy, mier a bezpečnosť*, ktorá tvorí jeden zo základných pilierov ich ZP (AGGESTAM – TRUE 2020). Zároveň sa začínajú objavovať výskumné práce, ktoré ukazujú, že zvýšená účasť žien na elitných rokovaníach a pri mierových procesoch ako aj narastajúce percento žien v politike a v hnutiach občianskej spoločnosti, má za následok menej konfliktný svet s potenciálom vyššej udržateľnosti mierového stavu (UN WOMEN 2015). A hoci nie všetky krajiny, ktoré s agendou WPS aktívne pracujú, sa otvorene hlásajú k FZP, samotné prijatie niektorých kľúčových princípov je dobrým štartom pre budovanie lepšieho sveta a celkovú transformáciu politického prostredia.

Prijatie agendy WPS bolo zlomovým momentom, ktorý prinútil medzinárodné spoločenstvo nazerať na konflikt, vojnu, násilie a bezpečnosť z pohľadu marginalizovaných skupín, ktoré boli ešte donedávna v tomto kontexte prehliadané. Tridsiateho prvého októbra v roku 2000 sa vôbec po prvýkrát Bezpečnostná rada OSN zaoberala neprimeraným a jedinečným vplyvom ozbrojených konfliktov na ženy a dievčatá, ktorým bola zároveň uznaná často podceňovaná a nedostatočne využívaná úloha pri predchádzaní a riešení konfliktov, budovaní a udržiavaní mieru či mediácii (WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM 2022). Vďaka prijatiu rezolúcie 1325 je tak už dnes všeobecne známe, že vojnové či násilné konflikty majú na mužov a ženy rôzne dopady, ktoré musia byť všeobecne uznané, dostatočne preskúmané, a postupne odstránené. Rezolúcia pozostáva zo štyroch pilierov: 1) *úloha žien pri predchádzaní konfliktov*, 2) *účasť žien na budovaní mieru*, 3) *ochrana práv žien a dievčat počas konfliktu a po ňom* a 4) *špecifické potreby žien počas repatriácie, presídľovania, reintegrácie a rekonštrukcie po konflikte* (UN SECURITY COUNCIL 2000). Samotná agenda sa postupom rokov prehľbovala a rozširovala za pomoci ďalších deviatich rezolúcií,

ktoré je možné rozdeliť do dvoch skupín. Prvá, ktorá sa odvíja od pôvodnej rezolúcie, sa zaoberá nutnosťou aktívneho zapojenia žien do mierového procesu – v tomto duchu boli prijaté rezolúcie 1889 (2009), 2122 (2013), 2242 (2015) a 2493 (2019). Vďaka nim sa rozvinula stratégia na zvýšenie počtu žien na mierových rozhovoroch, stanovila sa potreba humanitárnej pomoci na zabezpečenie prístupu k celej škále služieb v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia, a v neposlednom rade sa vytvoril súbor 26 ukazateľov určených na sledovanie implementácie jednotlivých rezolúcií (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME 2019). Druhá skupina prijatých rezolúcií sa dotýka problému sexuálneho násillia v konfliktných situáciách. Prvá z nich – rezolúcia 1820 prijatá už v roku 2008, analyzuje sexuálne násillie ako nástroj vojenskej stratégie, ktorý je často využívaný bojovými stranami pre dosiahnutie vojenských či politických cieľov (UN SECURITY COUNCIL 2008). K rezolúcii sa pridali ďalšie štyri uznesenia, ktoré problematiku ďalej rozvíjajú – konkrétne rezolúcia 1888 (2009), rezolúcia 1960 (2010), rezolúcia 2106 (2013) a rezolúcia 2467 (2019).

Agenda WPS je dôležitým momentom, ktorý nabúrava tradičné rodové stereotypy v spoločnosti upriamením pozornosti na ženy, ktoré boli a sú priamo či nepriamo zapojené do konfliktov, či už ako bojovníčky, aktivistky, mediátorky či političky, a ktoré po dlhé roky museli znášať nepriaznivé dopady konfliktov bez akéhokoľvek všeobecného uznania ich statusu (POLITICAL AND PEACEBUILDING AFFAIRS 2022). WPS v tomto smere disponuje transformačným potenciálom pre všetky krajiny, ktoré sa rozhodli svoje etické záväzky k rodovej rovnosti implementovať do svojich rozhodovacích štruktúr. Napriek tomu však od agendy nemožno očakávať zázraky. Postupom času sa totiž začala vynárať kritika z radov feministiek, ktorým sa nepozdáva obsahová štruktúra a charakter rezolúcií, ktorý nazerá na ženy binárnou optikou (YAR 2021), čím sa udržiava rodová dichotómia mieru a vojny a podčiarkuje sa spojenie femininity s mierom a starostlivosťou, a maskulinity s vojnou a násillím (MARIANI 2021). Kirby a Shepherd (2020) kritizovali najmä obsahové nedostatky agendy, ktoré sa odrážajú v praktickej implementácii stanovených odporúčaní. Ak sa pozrieme na *výzvu členským štátom, aby zabezpečili zvýšené zastúpenie žien na všetkých úrovniach rozhodovania v národných, regionálnych a medzinárodných inštitúciách a mechanizmoch na predchádzanie konfliktov, ich riadenie a riešenie* (UN SECURITY COUNCIL 2000: 2), implementácia v praxi môže mať rôzne podoby – zvýšenie účasti žien v armáde a zvýšenie účasti žien v diplomatických misiách sa

môže považovať za rovnocenné splnenie normy, s tým rozdielom, že prvá možnosť prispieva k vyššej miere konfliktov,³ a druhá k budovaniu mieru (KIRBY – SHEPHERD 2020). Kritikou nešetřila ani Kaptan (2020), ktorá definovala tri hlavné prekážky v ďalšom postupe agendy WPS. Prvou z nich je neustále prítomný militarizmus, a s ním spojené predchádzanie konfliktov, odzbrojovanie a demilitarizácia, ktoré ale v diskusiách o WPS úplne chýbajú. Druhou prekážkou je patriarchálna dynamika moci, v ktorej agenda WPS operuje a trpí tak vrámci širšej atmosféry potlačovania ľudských práv žien a prekážok občianskej spoločnosti (KAPTAN 2020: 19). Posledná z prekážok, resp. výziev pre budúci rozvoj agendy, je problematika implementácie, súdržnosti politík a zodpovednosť voči dodržiavaniu stanovených noriem, inými slovami, ešte stále je medzi rétorikou a konkrétnymi činmi výrazná priepasť, a to aj v oblasti finančných zdrojov, ktoré sú nevyhnutnou súčasťou reálnej zmeny (IBID). Agenda bola kritizovaná aj z radov postkoloniálnych feministických autoriek. Parashar (2018) tvrdí, že normatívny vývoj agendy WPS vytvára diskurz, ktorý vníma jednotlivcov na globálnom Juhu iba ako príjemcov pomoci a poukazuje tak na zlyhanie týchto politík pri zohľadnení komplexnej histórie politického násillia a extrémistických ideológií v koloniálnom kontexte. Martin de Almagro (2017) dodáva, že vytvorenie národných akčných plánov v postkonfliktných krajinách viedlo k normalizácii pozície niektorých subjektov na globálnom juhu, zatiaľ čo iné sa stali neviditeľnými, čo prispelo k (opätovnému) vytváraniu určitých foriem normativity a hierarchie v spoločnosti.

Napriek vyššie zmieneným kritikám vniesla agenda WPS do súčasného medzinárodného systému nový impulz, ktorý nabáda k prehodnoteniu tradičného prístupu k riešeniu globálnych otázok, ktoré boli dlho prehliadané. Dnes je množstvo krajín, ktoré prevzali hodnotovú orientáciu agendy do svojich rozhodovacích procesov, a snažia sa o rodovo vyvážené sociálne i politické prostredie, ktoré uznáva rovnosť všetkých. Avšak, odvolávanie sa na agendu WPS neznamená, že sa krajiny automaticky zaväzujú prijať princípy FZP, a to i napriek tomu, že samotná FZP má základy postavené na systematickej a dlhoročnej spolupráci národných štátov a občianskej spoločnosti práve na agende WPS. V tomto smere je však nutné zdôrazniť, že WPS agenda nemá ani zďaleka taký potenciál či komplexnosť prístupov a riešení ako práve FZP (YAR 2021). Tá predstavuje mnohostranný politický rámec, ktorý ponúka *alternatívne a prierezové prehodnotenie bezpečnosti z pohľadu tých najzraniteľnejších. Ide o multidimenzionálny politický rámec,*

ktorého cieľom je využiť skúsenosti žien a ďalších marginalizovaných skupín pre analýzu deštruktívnych síl patriarchátu, kolonizácie, heteronormatívnosti, kapitalizmu, rasizmu, imperializmu a militarizmu na spoločnosť (CFPP 2022). Medzi ciele FZP, ktoré sú orientované na meniace sa globálne systémy moci, patrí odstránenie rodových rozdielov, podpora rovného zastúpenia, financovanie iniciatív zameraných na rozmanitosť (DOYLE – OLDEN – SHEUNEMANN – SKALUBA 2021), či začleňovanie rodového prístupu do myslenia a praxe zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

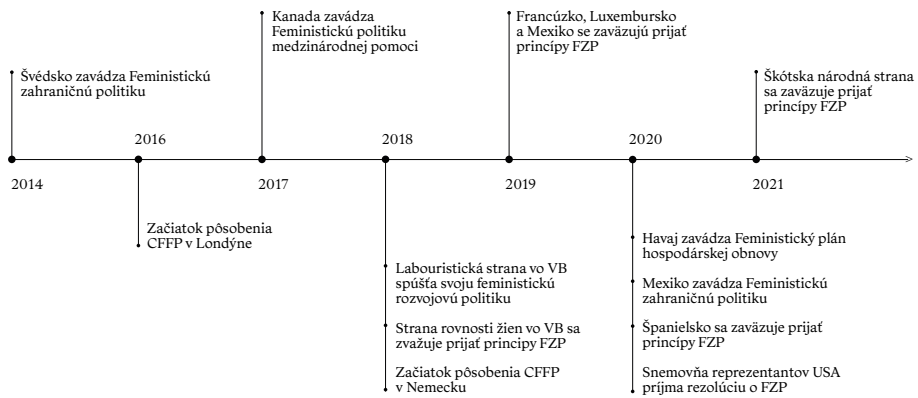
Nie je žiadnym prekvapením, že FZP vznikla práve vo Švédsku vzhľadom na dlhodobý záväzok krajiny pri presadzovaní agendy WPS (THOMSON 2020). Vtedajšia ministerka zahraničných vecí, Margot Wallström, v roku 2014 označila švédsku ZP za feministickú – bolo to prvé, explicitné spojenie myšlienok feminizmu s národnou a nadnárodnou orientáciou krajiny. A hoci vtedajší politickí lídri prijali túto zmenu v zažitých politických tradíciách s pochybnosťami, či dokonca s humorom, netrvalo ani celé tri roky, kým Švédsko nasledovala druhá krajina – Kanada, ktorá dokonca prišla s výrazne užšie zameranou politikou feministickej rozvojovej pomoci. Tretia krajina v poradí, Francúzsko, začlenila v roku 2018 niektoré princípy feminizmu do fungovania národnej diplomacie a o rok neskôr prispôsobila celkové zahranične-politické fungovanie krajiny podľa vzoru predošlých dvoch krajín (IBID). Ďalší z európskych štátov, ktorý oznámil plán realizovať FZP, bolo Luxembursko na prelome rokov 2018 a 2019 (s platnosťou od roku 2021). V dokumente o smerovaní krajiny oznámila vláda plán zaistiť rovné príležitosti pre ženy, najmä v otázkach vzdelania, zamestnania, sociálnych služieb, a diskutovať sexuálne a reprodukčné zdravie a práva žien, či iných znevýhodnených skupín (MINISTER OF FOREIGN AND EUROPEAN AFFAIRS 2019). Posun v rozvoji FZP nastal v roku 2020, kedy sa k princípom priklonilo Mexiko, ako prvá krajina Latinskej Ameriky a globálneho Juhu (THOMSON – AHMED – KHOKHAR 2021). Nasledovalo Španielsko, ktoré sa v roku 2021 zaviazalo k podpore rodovej rovnosti prostredníctvom svojej vonkajšej činnosti (MINISTERIO DE ASUNTOS EXTERIORES, UNIÓN EUROPEA Y COOPERACIÓN 2019). Z afrického kontinentu sa k zásadám FZP začína hlásiť Líbya ako vôbec prvá krajina z tohto regiónu (ICRW 2021). Jednou z posledných krajín, ktoré vyjadrili vôľu pridať sa k zoznamu feministických krajín, je Nemecko, ktoré vôbec po prvýkrát uvádza pojem FZP v koalíčnej dohode nemeckej vlády. Nemecký model sa podobá na ten švédsky, a to najmä v snahe posilniť práva, zastúpenie a zdroje

žien, dievčat a ďalších marginalizovaných skupín, akými sú napr. i LGBTI

(SCHNIEDER-KRÜGER – KUSCHEL 2022).

Pandémia Covid-19 dopomohla k čiastočnému prijatiu princípov FZP na Havaji, ktorý ako odpoveď na globálnu krízu prijal feministický plán hospodárskej obnovy, ktorý má ženám pomôcť zotaviť sa z ekonomických ťažkostí spôsobených pandemiou koronavírusu (HAWAII STATE COMMISSION 2020). Plán je prvým svojho druhu v krajine – okrem definície pomoci zavádza aj zásadné zmeny v spôsobe, akým sa oceňuje a odmeňuje práca žien (FEMINIST MAJORITY FOUNDATION 2020). FZP nie je účinným nástrojom len pre štáty samotné. V roku 2021 zverejnila Škótska národná strana Veľkej Británie cieľ pripojiť sa k malému počtu krajín a prijať FZP do svojich politických plánov a posilniť tak svoje snahy o lepší a inkluzívnejší svet (STANDO 2021). Určitý, hoci veľmi opatrný posun nastal aj v Spojených štátoch amerických, a to vďaka prijatiu rezolúcie Snemovne reprezentantov USA o FZP, v ktorej sú diskutované a podporované ciele FZP a ktorá otvorene podporuje prijatie politik, ktoré zaisťujú rodovú rovnosť a účasť žien vo verejnom živote (THE HOUSE OF REPRESENTATIVES 2021). Feministický trend je relevantným prístupom aj pre medzinárodné organizácie, ktoré aktívne zvažujú implementáciu princípov FZP do svojich rozhodovacích procesov. V súčasnej dobe je trendu naklonená Európska únia, v ktorej je silným propagátorom FZP Strana zelených, ktorá aktívne pracuje na presadení hlavných princípov v Európskom parlamente (THE GREENS/EFA 2021). Dokonca sa vedú diskusie o zavedení zelenej FZP (SCHMIDT 2021), ktorá ide ešte o krok ďalej a tvrdí, že *bezpečnosť, ľudské práva, migrácia, obchod, rozvojová pomoc, humanitárna pomoc a zmena klímy musia byť riešené vzájomne prepojeným spôsobom* (IBID). Avšak, FZP sa postupne etabluje i do oblastí, v ktorých by ju pred časom len málokto čakal – i NATO začína otvárať verejné diskusie o benefitoch, ktoré by mohla FZP priniesť v rozhodovaní, bezpečnosti, ochrane civilistov či spolupráci s ďalšími aktérmi súčasných medzinárodných vzťahov (DOYLE – OLDEN – SHEUNEMANN – SKALUBA 2021). Stručný rozvoj feministickej zahraničnej politiky znázorňuje Obrázok č. 1.

OBRÁZOK Č. 1: VZNIK A ROZVOJ FEMINISTICKEJ ZAHRANIČNEJ POLITIKY OD ROKU 2014 PO SÚČASNOSŤ

Zdroj: Centre for Feminist Foreign Policy, 2022.

Narastajúci trend využívania feminizmu ako teoretického prístupu však naráža na niekoľko závažných problémov, ktoré z globálneho hľadiska môžu vnímanie tohto posunu značne narušiť. Narozdiel od agendy WPS totižto neexistuje zhoda nad textom, rezolúciou alebo zmluvou, z ktorej by rôzne krajiny vychádzali pri tvorbe svojej politiky (THOMSON 2020). Tým pádom existujú značné rozdiely vo vnímaní samotného pojmu feminizmu, jeho princípov a dopadov na politickú orientáciu štátov, čo sa v praxi prejavuje v odlišnom dôraze krajín na určité segmenty tohto teoretického rámca. Môžeme preto jednotlivé štáty porovnávať z hľadiska toho, ako centrálne je rod formulovaný vrámci ich zahraničnej politiky a praxe, či podľa toho, ako transformatívne je zameranie na rod v ZP (AGGESTAM – TRUE 2020). Jedným z dôvodov je primalá vzorka krajín, ktoré sa orientujú na feminizmus, a zároveň absencia presnej definície toho, čo činí ZP feministickou. V tomto smere je nutné podotknúť, že ani odborná literatúra nie je veľmi nápomocná, nakoľko samotné feministické autorky sa nevedia jednoznačne zhodnúť na tom, čo by mala obsahovať ZP, aby sa mohla označiť za jednoznačne feministickú (THOMPSON – CLEMENT 2019). Štáty preto pomerne flexibilne pracujú s týmto pojmom a vo väčšine prípadov sa primárne zameriavajú na zmenu existujúcich paradigiem tak, aby jednoducho zahrnuli ženy a rod do svojej teórie a praxe. Tým však potenciál FZP ostáva do značnej miery nevyužitý.

V tomto smere je preto nevyhnutné vyriešiť dilemu medzi pragmatizmom a feminizmom, ktoré si v praxi ZP krajín v mnohom protirečia. Feministické autorky pomerne často vyjadrujú skeptický názor na prijatie pro-rodových noriem⁴ liberálnymi štátmi, ktoré sú málokedy ochotné vzdať sa militarizovaných základov – stručne, autorkami je kritizovaný transformačný potenciál štátom vytváraného feminizmu, ktorý nemusí byť efektívny ani úspešný v prostredí určenom tradičnými hodnotami (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND – KRONSELL 2018). Dôkazom sú príklady konkrétnych štátov, ktoré princípy feminizmu prevzali do vlastných štátnych štruktúr, a ktoré pro-rodové normy vnímajú ako súčasť „inteligentnej politiky“ a „inteligentnej ekonomiky“, no ktoré sa správajú prevažne podľa liberálnych pravidiel, pričom tieto pravidlá prostredníctvom nových typov noriem značne posilňujú (AGGESTAM – TRUE 2020). Nesúlady či napätie medzi etickými princípmi FZP a pragmatizmom ZP je možné pozorovať na švédskom prístupe, ktorý stojí v pomyselnom strede medzi mäkkou a tvrdou politikou (EGNELL 2016). Hoci Švédsko aktívne presadzuje normatívne základy agendy WPS, akými sú podpora účasti žien na mierových procesoch a udržiavanie mieru, podpora ekonomického posilnenia žien či prevencia a boj proti rodovému násiliu (AGGESTAM – TRUE 2020), je krajina často kritizovaná za predaj zbraní represívnym režimom porušujúcim práva žien (ZHUKOVA – SUNDSTRÖM – ELGSTRÖM 2022). To môže vytvárať otázky nad tým, či pro-rodové normy nie sú v určitých prípadoch využité čiste ako nástroj soft-power určený na budovanie lepšieho obrazu krajiny v zahraničí a posilnenie svojej pozície v globálnom merítke. To by mohlo byť aktívne využívané prevažne strednými mocnosťami, čoho príkladom je Juhoafrická republika, ktorá pomocou podpory pro-rodových noriem v zahraničí utišila kritiku rozšíreného násillia na ženách v krajine (AGGESTAM – TRUE 2020) a odvrátila tak pozornosť na iné, menej páľčivé témy verejného diskurzu. S témou pretrvávajúceho násillia na ženách sa muselo vyrovnávať i Mexiko a Francúzsko, krajiny, ktoré prijali princípy FZP do svojich štátnych orgánov, no ktoré stále čelia narastajúcemu počtu vražd žien na svojom území a oprávnenej verejnej kritike (ZHUKOVA – SUNDSTRÖM – ELGSTRÖM 2022). Problematickým sa môže javiť i rastúci trend výdavov na zbrojenie, či relokácia finančných prostriedkov do vojenských zoskupení, akými sú napr. NATO. Kritici totiž vnímajú prítomnosť a postavenie militarizmu v spoločnosti ako príčinu ďalšej viktimizácie a ochrany založenej na patriarchálnych základoch (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND 2016). Kde teda nastáva problém pri presadzovaní princíпов FZP v praxi?

FZP usiluje o radikálnu zmenu patriarchálnych štruktúr, ktoré sú hlboko zakorenené nielen v štátoch a globálnej politike, ale aj v identite samotného medzinárodného systému (ZHUKOVA – SUNDSTRÖM – ELGSTRÖM 2022). To si však vyžaduje trpezlivosť, čas a odhodlanie. Samotná tvorba ZP môže niekedy vyžadovať odchýlky a kompromisy od etických ideálov, ktoré by sa inak dali očakávať od feministického a rodovo orientovaného vedenia ZP (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND – KRONSELL 2018), či dokonca čeliť protichodným požiadavkám zo strany domácich aktérov. Krajiny, ktoré sa chcú vydať cestou FZP, by preto mali zvážiť svoje obchodné či politické záväzky s inými krajinami, zhodnotiť, ktoré z nich môžu byť naštrbené novým hodnotovým rámcom a zohľadniť i historické aspekty budovania identity vlastnej krajiny i zahraničných partnerov, s ktorými krajina udrzuje svoje obchodné, politické či bezpečnostné vzťahy. Prípadný pragmatizmus v ZP môže totiž výraznou mierou zabrzdiť rozvoj a efektivitu FZP v praxi a naštrbiť tak dobré meno či využiteľnosť FZP v súčasných medzinárodných vzťahoch.

FEMINISTICKÁ ZAHRANIČNÁ POLITIKA – ODPOVEĎ NA TRADIČNÉ A MASKULÍNNE?

Hoci medzinárodne-politická prax od roku 2014 eviduje pojem FZP, samotné štáty, ktoré tento hodnotový rámec presadzujú, sa nezhodujú na jej význame a konkrétnych princípoch. O to komplikovanejšie je to s jej protikladnou formou, maskulínnou ZP, ktorá nie je v odborných prácach explicitne vyjadrená ani rozvíjaná. Dá sa ale predpokladať, že politické prostredie, ktoré bolo donedávna postavené primárne na maskulínnych základoch, ktorých jadro tvorila vojenská a ekonomická sila krajín, vytvorila hodnotové princípy, podľa ktorých sa jednotlivé krajiny v medzinárodnom prostredí správali. Táto maskulinita⁵ sa preto priamo prejavila aj v ZP krajín, ktoré takto nastavené a historicky podmienené postupy automaticky prijímali za bežné a univerzálne platné. Štáty sa rozvíjali v maskulínnom politickom prostredí, kde ešte donedávna feminizmus významnú úlohu nehral. Až po silnejúcich snahách ženských hnutí a postupnom preberaní princípov feminizmu aj do politickej a zahranične-politickej sféry sa podnietil vznik nových spôsobov a možností pre jednotlivé štáty, dnes nazývaných FZP. Táto úvaha stručne vysvetľuje absenciu pojmu maskulínnu ZP v odbornej literatúre – zjednodušene je možné prijať tézu, že existencia politiky, ktorá bola donedávna postavená čiste na princípoch hegemonické maskulinity, bola vnímaná ako štandardná a univerzálne platná. Z pohľadu kritických

teórii je však toto tradičné nazeranie na ZP nedostatočné, neucelené a mylné, pretože kladie do centra pozornosti štát ako hlavného aktéra analýz, a iné, rovnako dôležité faktory, v teóriách vynecháva.

Prevládajúca maskulinita spojená prevažne s verejnou sférou by mala byť vnímaná ako normatívny a hegemonický faktor, ktorý je úzko spojený s autoritou a mocou v danom historickom, politickom, ekonomickom a sociálnom kontexte (BLANCHARD 2014). Je však nutné zdôrazniť, že hegemonna maskulinita sa v ZP štátu neodráža kvôli prevahe mužov na vedúcich pozíciách, ale skôr preto, že inštitucionálne, organizačné a spoločenské rámce sú navrhnuté tak, aby odrážali sociálnu preferenciu maskulinity (RICE 2018). Štúdie zamerané na analýzu maskulinity v návaznosti na politické prostredie poukazujú na silné vzťahy medzi tradičnými patriarchálnymi normami a rôznymi druhmi násillia, ktoré zahŕňajú dominanciu, moc, prevahu nad ženami, potrebu pomsty, riskovanie či potrebu vyhrať akýkoľvek súboj (EKVALL 2014). Patriarchálne a hierarchické systémy, ktoré sú súčasťou maskulínneho prístupu, uprednostňujú mocenské štruktúry, ktoré v silnej miere podporujú militarizmus, ktorý autorka Enloe (2014) definuje ako súhrn predpokladov, hodnôt a presvedčení o tom, ako svet funguje, a o tom, čo spôsobuje ľudskú prirodzenosť. Základné myšlienky spojené s militarizmom sú: a) ozbrojená sila je konečným riešením napätia; b) ľudská povaha je náchylná na konflikty; c) mať nepriateľov je prirodzený jav; d) hierarchické vzťahy vytvárajú účinné opatrenia; e) štát bez armády je naivný a zraniteľný; f) v čase krízy sú ženy tie, ktoré potrebujú ozbrojenú ochranu; a g) v čase krízy každý muž, ktorý sa odmietne zapojiť do ozbrojených násilných akcií, ohrozuje svoje maskulínne postavenie v spoločnosti (ENLOE 2014). Militarizmus je teda prostriedkom, ktorý posilňuje rodovú podriadenosť žien preferenciou spoločenskej štruktúry, v ktorej silní, aktívni muži chránia slabé, pasívne ženy, čím vzniká začarovaný kruh, v ktorom rodové nerovnosti živia militarizmus, ktorý opätovne posilňuje rodové nerovnosti (BLANCHARD 2014). S militarizmom úzko súvisí aj pojem militarizácia, ktorý predstavuje mnohostranný proces, pomocou ktorého sú korene militarizmu zatlačené hlboko do základov spoločnosti (ENLOE 2014). To, či je krajina a jej zahraničná politika militarizovaná, je možné zhodnotiť podľa toho, do akej miery je politika štátu ovplyvnená názormi rozhodovacích činiteľov ministerstva obrany alebo vysokých vojenských dôstojníkov, ďalej z presvedčenia, že armáda musí mať v spoločnosti silné postavenie a mimoriadnu váhu, a to najmä pri realizácii ZP krajiny,

v neposlednom rade sa prihlíada i na vnímanie národnej a vojenskej bezpečnosti – v prípade, ak sú oba pojmy vnímané ako rovnocenné, je možné hovoriť o militarizovanej spoločnosti a ZP (ENLOE 2005). Častým dôsledkom takto nastavenej spoločnosti, ktorá sa opiera a spolieha na rôznorodé vojenské inštitúcie garantujúce stabilitu, bezpečnosť a rozvoj, je umlčanie ženských hlasov a potrieb – takýto prístup podryva rodovú rovnosť vykresľovaním maskulínnej politiky ako prirodzenej a jedinej správnej, čím sa upevňuje postavenie mužov v politickej sfére a zároveň sa dramaticky znižuje prístup a úloha žien v spoločnosti (IBID).

Maskulínna, resp. tradičná ZP sa z veľkej časti odvíja od tradičného realistického, resp. neorealistického vnímania politickej a bezpečnostnej reality, v ktorej sa správanie štátov v medzinárodnom prostredí odvíja od pojmov samostatnosť, prežitie, bezpečnosť a maximalizácia národných záujmov, v náväznosti na získavanie a udržiavanie moci (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND – KRONSELL 2018). Tradičné myšlienky preto kladú dôraz na moc štátu a jeho vojenskú silu, pomocou ktorej dokáže krajina odstrašiť nepriateľské štáty a využiť unilaterálny prístup, ktorý je považovaný za logický postup v silne anarchickom prostredí, v ktorom spolupráca či orientácia na medzinárodné právo nie sú vhodnou alternatívou (FRITZSCHE 2010). Prístup sa odvíja od tradičnej analýzy na úrovni systému, ktorá sa riadi hobbesovskými metaforami, ktoré vnímajú medzinárodný systém ako nebezpečne konkurenčný a najmä prirodzený stav, ktorý podlieha neustálej prítomnosti vojny (BLANCHARD 2014). Podľa tejto úvahy sú štáty vždy súčasťou súperenia o moc, ktorá je prostriedkom na efektívne presadzovanie národného záujmu danej krajiny. To vytvára priestor pre silne súťaživé, ba až konfliktné prostredie, v ktorom je primárnym cieľom prežiť, posilniť svoje postavenie a zdolať súpera. Spolupráca medzi aktérmi je vnímaná ako nežiadúca, a možná len v prípadoch, ktoré sa bytostne dotýkajú národného záujmu štátu, napr. v situáciách, kedy sú viacerí aktéri ohrození spoločným nepriateľom. V tomto smere je kooperácia vnímaná ako prostriedok dosiahnutia jednotného cieľa – prežitia (MANAN – 2015). Takto nastavené medzinárodné vzťahy využívali vojnu ako prostriedok pre zvýšenie prosperity štátu ako aktéra (AGGESTAM – TRUE 2020), okolo ktorého sa točí spoločenský aj politický záujem. Realizmus je dnes vnímaný ako najsilnejší teoretický smer MV, ktorý má svojich zástancov ešte aj v súčasnom globalizovanom svete. V porovnaní s feministickým prístupom k ZP prevláda teda v maskulínnom prostredí dôraz na vojenskú

silu a štátne záujmy, nízky záujem o potreby a práva jednotlivca, menšia miera medzinárodnej spolupráce a akceptácia vojny ako radikálneho, no efektívneho nástroja pre dosahovanie politických cieľov, v extrémnom a mierne absurdnom prípade i ako prostriedok pre budovanie a udržanie mieru (RICE 2018).

FZP sa javí byť vhodnou metódou, ako tradičné názory a prístupy k štúdiu sociálnej i politickej reality zmeniť do podoby, ktorá bude rešpektovať rod vo všetkých otázkach, ktoré sa dotýkajú ľudskej spoločnosti. A hoci je riešenie na lepšie a spravodlivejšie globálne vládnutie na dosah, stále neexistuje jednotná zhoda na tom, ako by mala efektívna FZP vyzeráť, aby prispela k lepšej budúcnosti. Určité charakteristické rysy však v odbornej literatúre dominujú. CFFP⁶ vníma za ústredný bod FZP profilovanie sa voči tradičnému prístupu, ktorý sa zameriava primárne na vojenskú silu, násilie a dominanciu. FZP do centra svojej pozornosti preto kladie otázku ľudských práv, ktoré sú prioritou v zahraničnom pôsobení krajiny (IWDA 2021). Všetky aktivity, akcie či reakcie štátu by mali cieľiť ochranu a podporu ľudských práv všetkých spoločenských skupín, s dôrazom na riešenie ich prípadného porušovania (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND 2016). Zároveň musí byť dodržané, že národný záujem štátu nebude postavený nad princípy feminizmu, a to najmä v situáciach, ktoré môžu priamo ohroziť podporu pro-rodových noriem (RIDGE – LAMBERT ET AL. 2019). FZP nabáda k zmene vnímania individuálnej a národnej bezpečnosti z pohľadu tých najzraniteľnejších skupín – jedná sa o viacúrovňový rámec, ktorého cieľom je preskúmať ničivé dopady patriarchátu, kolonizácie, heteronormativity, kapitalizmu, rasizmu, imperializmu a militarizmu na najviac ohrozené spoločenské skupiny (CENTRE FOR FEMINIST FOREIGN POLICY 2020). Ústredným skúmaným faktorom v tomto pojatí preto nie je štát, ale jednotlivec a jeho potreby a problémy, ktorých existenciu v globálnom rozsahu si FZP naplno uvedomuje. Za základ násilného sveta sú považované rodové (nie však výlučne rodové) nerovnosti, ktorých odstránenie by malo byť kľúčovou snahou medzinárodného spoločenstva pre zachovanie a udržanie mieru a prevenciu ozbrojených konfliktov (IBID). Zahraničná a bezpečnostná politika by mala z pohľadu feminizmu zohľadňovať etický záväzok medzinárodného spoločenstva k starostlivosti, pomoci a výchove vzdialených ohrozených skupín, ktoré prevažne sídlia za hranicami vlastnej politickej komunity (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND – KRONSELL 2018). Táto zodpovednosť voči deklarovaným zmenám úzko súvisí s termínom empatická

reflexivita, ktorý vyžaduje od jednotlivcov, štátnych aktérov a organizácii prijatie a prevzatie kritického a etického prístupu k hodnoteniu vlastnej pozície vrámci existujúcich mocenských vzťahov (CHEUNG – GÜRSEL – KIRCHNER – SCHEYER 2021). Inými slovami, empatická reflexivita predstavuje záväzok pre tých, ktorí disponujú politickou mocou, priebežne zvažovať následky svojich činov a aktívne monitorovať aktuálnu situáciu vo vzťahu k svojmu okoliu a adekvátne na dané potreby reagovať. To sa priamo dotýka i samotnej tvorby zahraničnej politiky.

V otázkach moci prispieva FZP k analýzam toho, kto v súčasnom svete disponuje mocou, ako a na aké účely je používaná a aké dopady má toto mocenské rozhodovanie na jednotlivé spoločenské skupiny. FZP spochybňuje relevanciu zaužívaných tradícií a noriem v spoločenskom i politickom prostredí a tvrdí, že aj napriek ich dlhoročnej platnosti nemusia byť tieto zaužívané postupy dostatočné ani férové, pretože boli vytvárané len určitou skupinou ľudí, ktorí potreby menšinových skupín nebrali do úvahy. Preto FZP podporuje princípy právneho štátu a takého medzinárodného spoločenstva, ktoré rešpektuje stanovené normy a prispieva k ich efektívnemu rozvoju (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND 2016). Taktiež celi transformáciu súčasného stavu, ktorý sa týka rodových noriem, nerovností či ekonomického postavenia žien – krajina musí prijať také postupy, ktoré deklarované princípy skutočne naplnia a zmenu docielia (RIDGE – LAMBERT ET AL. 2019). V tomto kontexte je viac než žiadúce spomenúť post-koloniálny feminizmus, ktorý patrí medzi najvýznamnejšie kritické prístupy v súčasných spoločenských vedách (WALLASCHEK 2015) a ktorého myšlienky rozšírili feministickú teóriu o nové spôsoby, akými je nutné nazeráť na nerovnosti v spoločnosti. Autorka Chandra T. Mohanty v diele *Under Western Eyes* (1988) kritizuje západný feminizmus v otázkach nazerania na ženy z tretieho sveta, ktorých politické, ekonomické, sociálne či kultúrne pomery sú častokrát ignorované. Tým sa vytvára paternalistický, západný pohľad na nezápadné otázky, čoho výsledkom je produkcia kompozitnej, singularnej ženy z tretieho sveta, ktorá pôsobí ako homogénna sociálna skupina (MOHANTY 1988: 334). V otázkach feministického aktivizmu sú tak ženy zo západného sveta vedúcimi aktérkami, zatiaľ čo ženy z treťích krajín sú vykresľované ako obeť systému. Významná je v tomto smere intersekcionalita, ktorá prepája nerovné rozdelenie moci v spoločnosti s transformačným potenciálom, ktorý je možné dosiahnuť len v prípade, ak budú pochopené, uznané a riešené rôzne formy diskriminácie a ich

vzájomné pôsobenie na spoločnosť. Len tak je možné ovplyvniť politické a sociálne postavenie jednotlivca alebo skupiny v domácom a zahraničnom kontexte (CHEUNG – GÜRSEL – KIRCHNER – SCHEYER 2021). Pojem intersekcionalita výrazne rozšírila feministická právnička Kimberlé Crenshaw, ktorá sa zamerala na západné ženy tmavej pleti a úroveň diskriminácie, ktorú v bežnom živote podstupujú. Autorka vysvetľuje, že ženy tmavej pleti sú v spoločnosti diskriminované dvakrát – najskôr podľa rodu, t.j. ako ženy všeobecne, a následne podľa rasy, t.j. ako osoby tmavej pleti (CRENSHAW 1991). Tieto priesečníky jednotlivých kategórií, ktoré vedú k diskriminácii, nie sú od seba oddelené, ale vytvárajú nový vzťah útlaku a prežíanej podriadenosti. Autorka Collins ďalej hovorí, že vďaka intersekcionalite je zjavné, že spoločenský útlak má mnoho podôb, ktoré sa podieľajú na vytváraní spoločenských nespravodlivostí, ktoré musia byť dostatočne zohľadnené (COLLINS 2008). Oneskorený vstup intersekcionality do západného disciplinárneho feminizmu katalyzoval existujúce boje a mocenské hierarchie a vytvoril nové, pričom poukázal na rozpory, ktoré odhaľujú hlboké problémy v prehliadaní rasy v akademickom disciplinárnom feminizme (BILGE 2013). Začlenenie intersekcionality do ZP je kľúčové pre narušenie tradičných spôsobov a prejavov moci a dosiahnutie rovnejšej spoločnosti. Feministická analýza pomocou nej hľadá odpovede na otázky, kde moc vzniká, kde je ukotvená, kde sa prelína, prípadne kde je oslabená, v aplikácii na rôzne spoločenské skupiny (THOMPSON – AHMED – KHOKHAR 2021).

Najviac diskutovaným (a kritizovaným) bodom je otázka vojenských síl a nástrojov štátu. Tradičný prístup spochybňuje štátom presadzovaný feminizmus, nakoľko v súčasnom svete je stále kladený silný dôraz na materiálnu a vojenskú moc krajín, čo v značnej miere princípy feminizmu podkopáva. Niektorí autori dokonca tvrdia, že feminizmus a pacifizmus sú dva rozdielne pojmy a krajina presadzujúca tieto princípy by mala vždy voliť tú najlepšiu variantu, s dôrazom na ochranu ľudských práv (ROPPER 2002; DIRIK 2017). Všeobecne však panuje tichá dohoda na tom, že FZP by mala podporovať nenásilné riešenie konfliktov a demilitarizáciu a viesť svoju politiku a programy tak, aby neprehlbovali konflikty, čím by bolo civilné obyvateľstvo vystavené zvýšenému násiliu. Vojenská moc by nemala byť využívaná ako primárny nástroj pre dosahovanie politických cieľov (IWDA 2021). FZP sa vyhraňuje proti neuváženej a neopodstatnenej vojenskej sile, dôrazu na zbrojenie či dokonca proti vojenským bezpečnostným zoskupeniam, ktoré nepriamo prispievajú k ozbrojenému svetu a myšlienku

dlhodobého mieru odsúvajú do úzadia. Idea bezpečného sveta z tohto pohľadu nemôže byť založená na militarizovaných základoch. Určitým ukazateľom je úroveň vojenských výdajov ako podiel HDP a ich trend v čase – rastúce výdaje na zbrojenie môžu v značnej miere princípy feminizmu podrývať (AGGESTAM – TRUE 2020), a zároveň uberať zdroje finančnej pomoci, ktoré by mohli byť efektívne investované do iných významných oblastí, akými sú napr. sociálna bezpečnosť, zdravotníctvo, vzdelávanie či mechanizmy na predchádzanie konfliktov (BERNARDING – LUNZ 2020). Všeobecne FZP zastáva názor, že orientácia na vojenské nástroje štátu a medzinárodného spoločenstva ako primárneho zdroja moci prispieva k neistote a nestabilite, nakoľko sa normalizuje používanie tvrdej sily k riešeniu rôznych medzinárodných hrozieb (IBID). Riešenie by predstavovalo odstránenie prevahy militarizácie v súčasných medzinárodných vzťahoch, podporu diplomacie, meditácie a iných nenásilných mechanizmov potrebných pri presadzovaní ochrany ľudskej bezpečnosti. V tomto duchu je preto nutné začať pracovať na zmene aktuálneho diskurzu bezpečnosti, ktorý sa opiera o hľadanie riešení v aktuálne existujúcich militarizovaných základoch, k zrušeniu všetkých štrukturovaných metód násilia a zdrojov neistoty (CHEUNG – GÜRSEL – KIRCHNER – SCHEYER 2021). Vhodnou alternatívou sa javí termín pozitívny mier, ktorý presahuje rámec absencie vojny a násilia, a zahŕňa presadzovanie hodnôt ako sociálna spravodlivosť a prosperita (IBID). To však vyžaduje aktívny záväzok medzinárodného spoločenstva k dlhodobému mieru, ktorý bude udržiavaný mierovými prostriedkami, primárne zmiernením, dialógom, podporou rovnosti, spravodlivosti a diplomacie, ako primárneho nástroja pri riešení spoločenských a politických konfliktov (IBID).

Účinná FZP by mala preto stáť na niekoľkých pevných pilieroch. V prvom rade musí zahranične-politická orientácia krajiny naplno rešpektovať ľudské práva stanovené medzinárodnými zmluvami, a podnikať také aktivity, aby boli tieto práva v čo najvyššej miere ochránené. Druhý významný bod je snaha o reálnu transformáciu nefunkčných princípov a noriem. Ak štát presadzuje FZP, no k naplneniu jej princípov v realite nedochádza, stráca takáto aktivita na význame. To by malo prednostne platiť pri ochrane znevýhodnených spoločenských skupín, a to najmä z hľadiska rodu, náboženstva či etnicity, a svojim konaním prispieť k férovejšej distribúcii moci. FZP je rámec, ktorý vnáša do centra pozornosti každodennú realitu a skúsenosti najviac ohrozených komunit, čím sa

poskytuje náhľad na širšiu a hlbšiu analýzu súčasných globálnych problémov tým, že ponúka alternatívne a prierezové prehodnotenie bezpečnosti z pohľadu najviac zraniteľných (CENTRO DE INVESTIGACIÓN INTERNACIONAL 2020). Tento typ politiky si vyžaduje komplexný prístup, ktorého cieľom je vyzdvihnúť skúsenosti a pôsobenie žien a ďalších marginalizovaných skupín a pomocou nich detailne preskúmať deštruktivitu patriarchátu, kapitalizmu, rasizmu a militarizmu na spoločnosť. FZP ako prístup by preto mal zasahovať všetky politické i spoločenské odvetvia tak, aby efektívne naplnil požadované ciele. Azda najdôležitejší pilier, nielen z hľadiska FZP je pohľad na vojenské aspekty štátu – FZP by mala podporovať nenásilné riešenie konfliktných situácií, demilitarizáciu a soft power. Štátny „image“ by nemal byť postavený na silnom materiálnom a vojenskom pozadí krajiny, ale skôr na atraktívnych a inovatívnych hodnotách, symbolickej moci, či „príťažlivosti“ politického i spoločenského prostredia (AGGESTAM – TRUE 2020). Okrem vyššie zmenených cieľov môže byť príkladom presadzovanie a podpora trvalo udržateľného rozvoja a vyvíjanie takých aktivít, ktoré k tomuto cieľu povedú (AGGESTAM – BERGMAN ROSAMOND 2016).

Úspešná FZP musí byť zasadená do prostredia, v ktorom je dosiahnutá súdržnosť – je dôležité, aby si jednotlivé aktivity štátnych predstaviteľov či samotného štátu vzájomne neodporovali. Preto je nevyhnutné zaistiť vhodné a spoľahlivé kontrolné mechanizmy (kam patria ľudské, finančné a právne zdroje, verejné a inkluzívne plánovanie a podávanie reportov), ktoré zaisťujú efektívne plnenie stanovených cieľov a plánov tak, aby želaná zmena skutočne nastala (IWDA 2021). V tomto smere je možné zamerať pozornosť na otázku rozvojovej a humanitárnej medzinárodnej pomoci a porovnať úroveň investícií podľa percentuálneho pomeru k HDP krajiny s percentuálnym podielom vojenských výdajov k HDP (AGGESTAM – TRUE 2020). Alokácia finančných zdrojov je smerodajný ukazateľ pri sledovaní a analyzovaní priorít ZP. Nemenej dôležité sú aktivity kľúčových politických osobností zodpovedajúcich za pro-rodové normy a vedenie ZP – tie by sa mali aktívne snažiť o súdržnosť jednotlivých priorít a programov, podporu rodovej spravodlivosti a lepšieho sveta. FZP je komplexným, konzistentným a koherentným prístupom k riešeniu spoločenskej i politickej reality, ktorý môže okrem diplomacie výrazne ovplyvniť efektívnosť medzinárodnej pomoci, spravodlivý obchod, obranu a imigráciu, pričom využije všetky dostupné nástroje na dosiahnutie spravodlivejšieho sveta. To znamená ZP, ktorá nie je určená len pre ženy, ale pre všetky ohrozené skupiny

obyvateľstva, a ktorá uznáva a snaží sa napraviť historickú patriarchálnu nerovnováhu moci, ktorá je stále prítomná i v súčasnom medzinárodnom systéme (THOMPSON – AHMED – KHOKHAR 2021).

FEMINISTICKÁ ZAHRANIČNÁ POLITIKA – FORMULÁCIA VÝSKUMNEJ AGENDY

Ako bolo zmienené vyššie, feminizmus aplikovaný na medzinárodné vzťahy a ZP krajín môže predstavovať rodovo spravodlivý a politicky efektívny nástroj nového globálneho vládnutia. Avšak, všeobecná a plošná implementácia princípov feminizmu poväčšine stroskotáva na nejednotnom prístupe a rozdielnom chápaní toho, čo by štát mal dodržiavať, aby sa stal feministickým. I to je však nutné brať s určitou rezervou, pretože i štáty, ktoré verejne deklarujú prijatie prvkov feminizmu na štátnej i medzinárodnej úrovni, veľakrát konajú veľmi diskutabilne, či priam kontroverzne, čím prijaté a presadzované princípy značne podrývajú. A naopak, i štáty, ktoré verejne feminizmus nepresadzujú, môžu prijatie takýchto prvkov vykonávať bez explicitného súhlasu a prispieť tak z celkovej zmeny politického prostredia. V odbornej literatúre sa preto mnohé autorky pokúsili o formuláciu výskumnej agendy, ktorá by výskum v oblasti FZP posunula ďalej a prispela tak k rozvoju konceptu, a to nielen v teoretickej, ale i praktickej rovine. I v tomto prehľadovom článku cieľim podobný úmysel. Otázkou však zostáva – je vôbec nutné (a žiadúce) vytvárať stále nové výskumné rámce FZP, keď podobné snahy boli v minulosti vykonané uznávanými feministickými autorkami? Môže vôbec nový výskumný rámec priniesť súčasnému politickému systému niečo nové? Jednu z odpovedí poskytuje autorka Jennifer Thomson, ktorá diskutuje o výraznom rozšírení myšlienok a princípov FZP naprieč krajinami, ktoré sú však v mnohých prípadoch podchytené značne odlišne. Podľa Thomson totiž chýba jednotná agenda, ktorá by jednoznačne určovala smerovanie štátov, ktoré sa vydajú cestou feminizmu (THOMPSON 2021) a pomohla tak krajinám s komplexným a efektívnym prepojením hlavných myšlienok feminizmu s riadením a rozhodovaním štátu. Zároveň môžu byť už existujúce výskumné rámce efektívne v rovine normatívnej, ale menej nápomocné v rovine praktickej, či dokonca nedostatočné z hľadiska využitia potenciálu FZP. V tomto smere preto považujem za žiadúce stručne predstaviť niekoľko výskumných rámcov, zhodnotiť ich slabiny

a usadiť mnou vytvorený výskumný rámec do slepého miesta tak, aby bolo evidentné, čím je pre politickú i vedeckú sféru prínosom.

Zhodnotenie silných a slabých stránok nadefinovaných rámcov musí začať švédskym modelom, ktorý je prvý svojho druhu a ktorý svetu priniesol potrebu zaoberať sa feminizmom v aplikácii na politické a medzinárodné vzťahy. Švédsky model sa dotýka rodovej rovnosti v oblasti pomoci, obchodu, obrany, rozvoja a diplomacie, so zameraním na tri R – *práva žien* (anglicky *Rights*), *adekvátna podpora pomocou zdrojov* (anglicky *Resources*) a *podpora zvýšeného zastúpenia žien v spoločnosti* (anglicky *Representation*) (MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS 2019). Dlhodobé ciele švédskej FZP v rozmedzí rokov 2019–2022 sa dotýkajú primárne potrieb a otázok spojených so ženami a dievčatami, konkrétne komplexnej ochrany ich ľudských a ekonomických práv, dôrazu na odstránenie fyzického, psychického a sexuálneho násillia páchaného na ženách a dievčatách, podpore ich aktívnej účasti na predchádzaní a riešení konfliktov spolu s budovaním mieru po skončení konfliktu, podpore zvýšenej účasti žien a dievčat vo všetkých oblastiach spoločnosti, či podpore sexuálneho a reprodukčného zdravia (MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS 2018). Švédsko ako svetovo uznávaný ochranca práv žien a dievčat nastavil veľmi sľubný model, ktorý nabúrava tradičné stereotypy a upriamuje pozornosť na dlhodobu prehliadanú spoločenskú skupinu, čím otvoril verejnú diskusiu a prinútil medzinárodné spoločenstvo zohľadniť rod ako faktor v otázkach spojených s politikou či bezpečnosťou. Na druhej strane, takto postavený rámec sa upriamuje prevažne len na ženy a dievčatá, pričom potenciál FZP siaha oveľa ďalej a ponúka riešenia pre akékoľvek marginalizované či utláčané skupiny obyvateľov, ktoré týmto modelom vyzdvihnuté nie sú. Zároveň sa model javí byť vhodný a efektívny pre malé či stredné krajiny, ktoré môžu byť aktívne v normatívnej rovine, avšak pri mocnostiach, od ktorých sa pri násilných konfliktoch očakáva rýchla a adekvátna reakcia, nemusí všetky oblasti dostatočne pokrývať.

Výskumný rámec FZP v tomto smere vynovili autorky Lyric Thompson a Rachel Clement (2019), ktoré za východiskový bod pokladajú potrebu zvýšiť záväzky krajín a medzinárodného spoločenstva k dodržiavaniu rodovej rovnosti spolu s prijatím prísnejších a nezávislejších postupov pre monitorovanie, hodnotenie, výskum a vzdelávanie v oblasti prijatých politík. Autorky uznávajú švédsky model, no kritizujú určitú vágnosť jednotlivých zložiek modelu, ktoré netlmočia nič, čo by bolo explicitne

feministické, a ktoré nepresadzujú záväzok k intersekcionalite, ktorá je pre autorky kľúčovým pojmom (THOMPSON – CLEMENT 2019). V Thompson-Clement modeli je FZP definovaná ako *politika štátu, ktorá definuje svoje interakcie s inými štátmi a hnutiami spôsobom, ktorý uprednostňuje rodovú rovnosť a zakotvuje ľudské práva žien a iných tradične marginalizovaných skupín, ktorá vyčleňuje značné zdroje na dosiahnutie tejto vízie a usiluje o jeho implementáciu s cieľom narušiť patriarchálne a mužmi ovládané mocenské štruktúry naprieč všetkými obormi* (IBID). Jedná sa teda o komplexný, koherentný a konzistentný prístup, v ktorom je dominantná snaha o transformáciu historickej, patriarchálnej a častokrát i rasistickej či neokolonialistickej nerovnováhy moci pomocou všetkých dostupných nástrojov zahraničnej politiky, ktoré môžu byť pre tento účel efektívne využité. Model výrazne rozširuje švédske myšlienky a aktívne pracuje s konceptom intersekcionality, ktorý je nevyhnutný pre plné využitie potenciálu FZP, a ktorý zdôrazňuje potrebu zaujímať sa nielen o ženy, ale o všetky donedávna prehliadané skupiny. Napriek výraznému posunu je model značne zameraný na zmenu súčasných štruktúr, zmenu hodnotovej orientácie medzinárodného spoločenstva a čiastočne ostáva v teoretickej, miestami vágnej rovine.

Zaujímavé myšlienky priniesli vo svojom modeli autorky Cheung, Gürsel, Kirchner a Scheyer (2021), ktoré tvrdia, že feministické prístupy v otázkach ZP by sa nemali obmedzovať na jednotnú, univerzálne platnú definíciu, ale mali by byť skúmané vždy vzhľadom k aktuálnemu kontextu, situácii či potrebám skúmanej spoločnosti. Rozdiely vo vnímaní základných pojmov model nevníma ako prekážku, ale ako katalyzátor inovácie politiky a kultúrneho povedomia, inými slovami uznáva, že pochopenie toho, čo FZP znamená a čo by mala zahŕňať, sú relevantné otázky, avšak zameranie sa na vytvorenie všeobecne prijateľnej a konkrétnej definície FZP nezohľadňuje rozdielne a rôznorodé politické skutočnosti, ktoré formujú našu globálnu spoločnosť (CHEUNG – GÜRSEL – KIRCHNER – SCHEYER 2021). Model je preto postavený z hľadiska hodnotového a kontextovo špecifického, a nastieňuje 5 základných hodnôt, ktoré majú pre jednotlivé krajiny slúžiť ako *inšpirácia*, ktorá bude individuálne rozvíjaná vzhľadom k politickému prostrediu, kontextu, či možnostiam jednotlivých krajín. Ústredným pojmom je opäť *intersekcionalita*, ku ktorej sa pridáva *empatická reflexivita* (vysvetlená vyššie) a *zodpovednosť*, tradične sa v modeli objavuje i dôraz na *zastúpenie a participáciu* marginalizovaných skupín a v neposlednom rade *aktívny záväzok k mieru* (IBID). Takto postavený model môže byť využitý

nielen štátnymi, ale i neštátnymi aktérmi, nakoľko ponúka pomerne široko nadefinované princípy, ktoré si môžu jednotliví aktéri prispôbiť podľa vlastných potrieb. To však prináša i určité riziká, na ktoré bolo upozorňované i v predošlých modeloch – princípy sa môžu javiť veľmi vágne, a pre menej skúsené krajiny (z hľadiska feminizmu), môže byť uchopenie a implementácia tohto modelu značne problematická. Inými slovami, transformácia odporúčaní do politickej praxe sa nemusí vždy vydať tak, aby sa potenciál FZP naplno využil.

Predostrené výskumné rámce zďaleka nie sú jediné, ktoré sa v literatúre objavujú. Každý model predstavuje určitý prínos v rozvoji konceptu FZP a v rozširovaní povedomia o myšlienkach feminizmu v aplikácii na ZP štátov, zároveň slúžia ako *návod* pre štátnych i neštátnych aktérov, ktorí sa chcú touto cestou vydať. Avšak, väčšina výskumných rámcov ostáva v rovine teoretickej, kde sú jednotlivé princípy definované, skúmané a analyzované, no kde chýba aktívne prepojenie s reálnou politickou praxou. Problematická môže byť i *vágnosť*, *nejednoznačnosť* či *širokosť* nadefinovaných pojmov, ktoré nemusia byť komplexne pochopené a teda ani efektívne implementované do praxe. Ďalším z úskalí, ktoré brzdia potenciál FZP, je obmedzovanie sa čisto na ženy a dievčatá, ktoré tvoria len zlomok ďalších spoločenských skupín, ktorých hlas donedávna vypočutý nebol. Jednotlivé modely sú užitočným nástrojom pri prvotnom implementovaní princípov FZP do štátnych štruktúr, pri snahe o zmenu hodnotového rámca krajiny či fungovania domácich a zahraničných orgánov smerom k rodovej rovnosti. Avšak, modely nie sú reálne použiteľné pre hodnotenie krajiny z pohľadu FZP pri reálnych aktivitách štátov v zahraničí, inými slovami v situáciách, kedy sa porovnáva deklarované a reálne vykonané, teoretické a praktické. Možnosti pre komplexné zhodnotenie krajiny, ktorá smeruje k princípom FZP v otázkach ich reálnej ZP v literatúre, zatiaľ chýba. Nižšie uvedená výskumná agenda sa snaží toto slepé miesto vyplniť a poskytnúť taký rámec, ktorý je možné reálne odpozorovať a otestovať v politickej praxi na základe jednaní štátu doma i v zahraničí. Jedná sa teda o praktický výskumný rámec, ktorý môže byť využitý pri sledovaní pokroku a dodržiavania základných princípov FZP, a to najmä v situáciách, ktoré sa dotýkajú záujmov ďalších krajín. V tomto smere je možné pozorovať a hodnotiť nasledovné:

Dôraz na ľudské práva: základným princípom FZP je ochrana obyvateľov, ľudských práv a životov. Aktivita krajín, ktoré sú naklonené k princípom feminizmu, by mali všetky svoje aktivity realizovať tak, aby boli centrom ich pozornosti ľudské práva, ich ochrana, podpora a efektívne riešenia ich prípadného porušovania. Feministická krajina preto musí podriadiť všetky svoje aktivity v zahraničí tomuto princípu a zvažovať svoje kroky tak, aby v žiadnom prípade nedošlo k porušovaniu či prehliadaniu ochrany ľudských práv.

Národný záujem vs. princípy feminizmu: feministická krajina musí dbať na to, aby národný záujem nebol v rozpore s pro-rodovými normami. Príkladom je rozpor v jednaní Švédska, ktoré dlhodobo vyvážalo zbrane do Saudskej Arábie, známej pre časté porušovanie ľudských práv, či napr. invázia do Iraku počas administratívy G.W. Busha, kedy bol národný záujem hnacou silou celej intervencie. V tomto smere je pre krajiny nevyhnutné nastaviť si priority svojej ZP tak, aby národný záujem nekontrastoval s prijatými normami a aktívne ich nepodrával.

Dôraz na individuálnu bezpečnosť: v centre pozornosti krajín, ktoré presadzujú feministické princípy, stojí jednotlivec, jeho potreby, ľudské práva a dopady, ktoré na jednotlivca majú politické či spoločenské krízové situácie. Spadá sem i etický záväzok medzinárodného spoločenstva k starostlivosti, pomoci a výchove vzdialených ohrozených skupín, ktoré prevažne sídlia za hranicami vlastnej politickej komunity. Zmena oproti tradičnému prístupu – odklon od dôrazu na štát ako hlavného aktéra MV, je v tomto smere kľúčový.

Podpora princípov právneho štátu: FZP štátu musí rešpektovať medzinárodne prijaté normy a záväzky, ktoré vznikli kolektívnym rozhodovaním krajín a prispievať k ich efektívnemu rozvoju. Jednotlivé krajiny by mali okrem iného presadzovať a aktívne podporovať i agendu WPS, ktorá položila základy nového hodnotového rámca, a usilovať tak o posilnenie základných princípov v praxi.

Transformácia súčasného stavu: feministický štát musí prichádzať s riešeniami rodových nerovností, pracovať na zmene a podporovať tých, ktorí k zmene prispievajú. Musí prijať také postupy, ktoré rodové nerovnosti minimalizujú nielen v politickej, ale i spoločenskej a ekonomickej oblasti.

Jednou z ciest je otváranie tejto témy v diskurzívnej rovine, spolu s vyhľadávaním možností, ako spoločenské nerovnosti postupne odstraňovať.

Hard power, militarizmus, vojenské aspekty: FZP sa vyhraňuje proti neuváženej a neopodstatnenej vojenskej sile, dôrazu na zbrojenie či dokonca proti vojenským bezpečnostným zoskupeniam, ktoré nepriamo prispievajú k ozbrojenému svetu. FZP by mala podporovať demilitarizáciu, nenásilné riešenie konfliktov a diplomaciu, AVŠAK v súčasnom svete takýto prístup nemusí vždy stačiť (pozri vojna na Ukrajine). Preto je možné i v prípade feministického štátu zvoliť vojenskú reakciu, avšak len v prípade, kedy sú vyčerpané všetky nenásilné možnosti a v bode, kedy vojenská reakcia môže zastaviť masívne porušovanie ľudských práv. Vojenská moc by nemala byť využívaná ako primárny nástroj pre dosahovanie politických cieľov, štát by mal viesť svoju politiku tak, aby neprehlboval konflikty, ale naopak násilnú situáciu upokojoval.

Otázka rozpočtu: určitým ukazateľom reálnych aktivít a plánov krajiny sú financie venované pre rozvojovú a humanitárnu medzinárodnú pomoc a pre vojenské aspekty štátu. V prípade, že výdaje na zbrojenie krajiny percentuálne rastú, deklarovaná pomoc ohrozeným skupinám klesá rovnakým tempom. Reálne priority krajiny sa najčastejšie odzrkadľujú práve vo finančnej oblasti a v rozpočte.

Multilateralizmus, kolektívne rozhodovanie: tento princíp sa odvíja primárne od snahy odstrániť z medzinárodného rozhodovania unilateralistický prístup, ktorý sa javí byť neefektívnym a častokrát deštruktívnym riešením naliehavých bezpečnostných problémov. Toto je možné pozorovať v prípade feministických krajín, ktoré rešpektujú medzinárodné inštitúcie a kolektívne rozhodovanie. FZP verí, že multilateralistický prístup môže zabrániť unáhleným rozhodnutiam, ktoré môžu vyústiť v zdĺhavé a násilné situácie.

Boj s novými hrozbami: posledný princíp predstavuje otváranie nových tém do verejnej diskusie, ktoré boli po mnohé roky zanedbávané – jedná sa o zmenu v prioritách medzinárodného spoločenstva. Príkladom je boj proti klimatickým zmenám, dôraz však môže byť kladený i na vzdelanie, odstránenie chudoby, podporu rovnosti či zdravotníctvo. Zjednodušene

povedané, spadajú sem témy, ktoré sa nezameriavajú primárne na štát samotný, ale na pomoc celému spoločenstvu.

Funkčná a použiteľná výskumná agenda je nesmierne dôležitým nástrojom pri posudzovaní reálnej zmeny krajín, ich úmyslov a efektívite FZP v súčasnom svete. Zmena na úrovni diskurzu je dobrým začiatkom zmeny atmosféry súčasného medzinárodného systému, avšak zďaleka nestačí. Dôležité je pretaviť deklarované ciele, vízie a plány do reálnej podoby a podieľať sa aktívne na takej zmene, ktorá by priniesla lepšiu a férovejšiu svet. V tomto smere môže byť využitý nastienený praktický výskumný rámec, pomocou ktorého je možné hodnotiť reálne úspechy, resp. neúspechy feministickej krajiny v politickej praxi. Ako príklad stojí za zmienku zmena identity USA počas vlády Baracka Obamu, ktorá bola v predvolebnom období silným indikátorom zmeny USA smerom k princípom feminizmu. Feministická rétorika,⁷ ktorá bola silným prvkom jeho politických prejavov (COOPER 2009), vyvolávala nádej, že smerovanie USA v zahranične-politických otázkach môže nabráť feministický smer, a zároveň, že unilateralizmus predošlej vlády je dávnou minulosťou. Postupom času však začali vyvierat pochybnosti o reálnej zmene USA v otázkach, ktoré sa dotýkali medzinárodnej bezpečnosti, avšak reálny výskum v tomto smere nemal byť na čom postavený. Výskumná agenda, ktorá je výstupom tohto prehľadového článku, je riešením pre podobné výskumy, ktoré cielia zhodnotenie reálneho počínania feministických štátov za vlastnými hranicami, s cieľom odhaliť, či sa podarilo feministické vízie a plány pretaviť do reálnej podoby. Zmena atmosféry súčasného medzinárodného systému je totiž možná len v prípade, keď bude zmenu diskurzu nasledovať i zmena správania sa jednotlivých krajín v domácich i zahraničných otázkach.

UKRAJINA AKO TEST FUNKČNOSTI FZP?

Narastajúci počet krajín, ktoré sa uchylujú k princípom FZP, je dobrým štartom pre vytvorenie nového systému moci, ktorý postupne mení medzinárodné prostredie do spravodlivejšej a mierovejšej podoby. V teoretickej rovine toto už pomerne dobre funguje, v praktickej rovine je však stále nutné otestovať funkčnosť a efektívnosť princípov FZP. Vojna na Ukrajine je momentom, ktorý odkrýva stále pretrvávajúce problémy spojené s rodom a násilím, resp. konfliktom a vojnami, ktoré je možné aktuálne pozorovať na východe Európy. Ruská agresia, ktorá sa výrazne znásobila

vpádom vojsk na územie Ukrajiny, prekvapila a zaskočila mnohých, ktorí napriek početným náznakom s vojnou na európskom území v 21. storočí nepočítali. Neželaný stret s ruskou hypermaskulinitou (O'SULLIVAN 2022) je skutočným testom toho, či je FZP použiteľná aj v takýchto situáciach. Napriek tomu, že o rovnosti, ľudskej bezpečnosti, rovných príležitostiach pre všetkých, sa v spoločnosti hovorí už pomerne dlho, vojna na Ukrajine je zatiaľ prezentovaná ako tradične pojatá, rodovo stereotypná situácia, v ktorej muži bojujú, ochraňujú slabších, a rokujú o mieri, zatiaľ čo ženy držia v rukách domácnosti, utekajú z domovov, či ochraňujú tých najmenších (KASSOVA – SCHARFF 2022). Takto postavené mediálne zdelenia výrazne prispievajú k optike, ktorú sa už roky snaží FZP nabúrať – reálne je však nutné položiť si otázku, kde sa teda nachádzajú ukrajinské ženy? Prečo nie sú zahrnuté do mierových rokovaní? Prečo je opäť umlčaný ich hlas, ich potreby, prečo sa nepracuje so skúsenosťami, s ktorými disponujú? Ženy tvoria zhruba 16 percent celkového vojenského personálu, pričom mnohé z nich slúžia v prvej línii (IBID). Ďalšie sú dobrovoľníčky alebo medičky pomáhajúce na miestach zasiahnutých vojnou, no napriek tomu sú v médiach vykresľované prevažne ako obeť násilného konfliktu. Umlčanie ženského hlasu je prítomné aj v bezpečnostných organizáciách ako NATO či OBSE (O'SULLIVAN 2022), čo je z dlhodobého hľadiska veľmi neuvážaná reakcia – dlhodobý mier a bezpečnosť môžu byť dosiahnuté len ak pracujeme s miestnymi znalosťami, akceptujeme rozmanitosť miestnych hlasov, chápeme množstvo okolností, ktorým ľudia čelia, a počúvame ich potreby, priority a znalosti (PRADELA 2022). Ak tieto zásady prehliadame pri riešení násillia na Ukrajine, nahrávame tým ruskej agresii a naštrbenej vízii o tradičných hodnotách, ktoré môžu výrazne ovplyvniť i konanie v krajinách strednej a východnej Európy – ako tomu bolo napr. pri (ne)ratifikácii Istanbulskeho dohovoru (O'SULLIVAN 2022).

Otázky, s ktorými sa v kontexte vojny museli zaoberať mnohé feministické krajiny, sú nasledovné: ako sa postaviť k vojne na Ukrajine a aké kroky je možné podniknúť, aby sa zachovala hodnotová orientácia krajiny? FZP v tomto smere ponúka dlhodobé, rôznorodé riešenia. Okrem dôrazu na zvýšené zastúpenie žien a iných marginalizovaných skupín v konflikte a v mierových procesoch, je nutné otvárať priestor pre mierové rokovania, vypomáhať Ukrajine v humanitárnej rovine, prijímať ukrajinských utečencov s následným začlenením do spoločnosti prijímacej krajiny, a v neposlednom rade tlačiť na agresora ekonomickými a diplomatickými sankciami,

ktoré by mali efektívne cieľiť na zraniteľné miesta Ruska (ADEBAHR 2022). Tradične problematrická je otázka vojenskej pomoci, ktorá otvára diskusiu medzi ukrajinskými a „západnými“ feministkami o vhodnom prístupe medzinárodného spoločenstva i samotnej krajiny k vojnovému konfliktu. Ukrajina je v stave, kedy sa musí brániť pred útokom silnejšieho v snahe ochrániť vlastný ľud. Viaceré krajiny, ako napr. Maďarsko, sa dištancujú od dodávok vojenského materiálu na Ukrajinu, iné krajiny, napr. Nemecko, naopak urobili výnimku zo svojich zásad a vojensky priamo či nepriamo krajine pomáhajú (IBID). Na jednej strane sa objavujú názory, že akékoľvek zvyšovanie vojenského materiálu či nárast počtu zbraní v konflikte prispieva k eskalácii napätia a predlžovaniu vojny na Ukrajine, čím sa i NATO a krajiny, ktoré v tomto smere Ukrajine pomáhajú, stávajú spoluvinníkmi aktuálneho napätia (FEMINISTS AGAINST WAR 2022). FZP sa však automaticky nerovná pacifizmu, hoci prednosť musí mať vždy mierové riešenie sporu. V tomto prípade, kedy sa diplomatické a mierové snahy nejavia byť účinné, je z morálneho a ľudského hľadiska nutnosťou medzinárodného spoločenstva zasiahnuť a podržať Ukrajinu, ktorá nebojuje len za svoje, ale i za európske hodnoty. Ako zdôrazňujú ukrajinské feministky, je nutné rozoznávať medzi násilím ako nástrojom útlaku a násilím ako legitímnym prostriedkom sebaobrany (THE FEMINIST INITIATIVE GROUP, 2022). Abstraktný pacifizmus, ktorý v tomto prípade ignoruje historický, sociálny a politický kontext, a ktorý odsudzuje všetky strany vtiahnuté do konfliktu, vedie v praxi k nezodpovedným a naivným riešeniam. Ukrajina je toho živým príkladom.

ZÁVER

Feministická zahraničná politika je v súčasnej dobe trendom, ku ktorému sa obracia čoraz viac krajín a ktorá sľubuje zmenu z tradičného politického prostredia založeného na maskulínných a patriarchálnych princípoch na systém, ktorý rešpektuje ľudské práva a rovnosť, ponúka rovné príležitosti pre všetky skupiny obyvateľov a dbá na efektívne riešenie medzinárodných sporov, ktoré je premyslené, čo najmenej agresívne, a ktoré cieľi primárne ochranu životov. Tento sľubný koncept však naráža na nejednotné pochopenie samotného termínu feminizmus, čo je okrem iného patrné pri detailnejšom pohľade na presadzovanie FZP v jednotlivých krajinách. Problematické uchopenie sa odohráva nielen v teoretickej rovine, no naráža i v reálnej politickej praxi, kedy mnohokrát nie je patrné, na čo sa zamerať a čo analyzovať. Tieto problémy

majú za následok pomalý rozvoj samotnej FZP a nízku aktivitu vedeckého prostredia v aplikácii na empirické výskumy.

Prehľadový článok si preto kládol za cieľ zjednotiť základné princípy FZP a zhodnotiť, na čo sa musia krajiny zamerať, ak chcú tento koncept prijať do svojich rozhodovacích procesov a začať presadzovať feminizmus na štátnej i medzinárodnej úrovni. Pre tento účel bol využitý podrobný prehľad literatúry s následnou syntézou relevantných záverov, čo umožnilo detailné preskúmanie problematiky a vytvorenie výskumného rámca definujúcich prvkov FZP, ktoré môžu byť následne využité nielen pri teoretických výskumoch, no i priamo v politickej praxi. Tento rámec reagoval na nedostatky existujúcich modelov, ktoré sú častokrát definované veľmi vágne, čo spôsobuje problematické využitie v politickej praxi. V závere článku bola nastienená vojna na Ukrajine s dôrazom na prístup FZP k celej situácii – ako sa zdá, opäť sme raz svedkami tradičnej, rodovo-slepej vojny, ktorá princípy FZP zatiaľ veľmi nedodržiava.

Po komplexnom zhodnotení problematiky sa v samotnom závere článku ponúka diskusia nad tým, či je snaha o vytvorenie jednotnej, univerzálnej definície FZP efektívnym a vhodným prístupom k rozvoju konceptu, alebo sú naopak týmto spôsobom podryvané samotné základy FZP. Zhoda nad tým, čo vlastne FZP znamená v teoretickej a praktickej rovine, nie je ustálená ani medzi uznávanými feministickými autorkami (THOMPSON – CLEMENT 2019), nie to ešte medzi štátmi samotnými. Čiste z praktického hľadiska by jednoznačná, detailná definícia základov a prvkov FZP výrazne pomohla ďalším krajinám, ktoré chcú súčasný trend nasledovať a pridať sa do *feministického spolku*, avšak realita súčasného sveta je značne komplikovanejšia a zohľadniť historické a spoločenské kontexty jednotlivých štátov sa javí byť náročným, ak nie dokonca nemožným cieľom. FZP predstavuje komplexný, a veľmi široký model, ktorý môže byť uchopený rôznymi spôsobmi, pričom každý z nich môže prispieť k budovaniu lepšieho sveta, hoci s odlišnými nástrojmi či metódami. Potenciál FZP sa prejavuje najviac, ak je konkrétny rámec upravený podľa politických, spoločenských a historických možností danej krajiny či iného aktéra medzinárodných vzťahov, s prihliadaním na kontext, v ktorom je FZP implementovaná a situáciu, ktorú chce prípadne daný aktér riešiť. Takto je možné efektívne využiť širokú škálu nástrojov, ktoré tento hodnotový rámec ponúka.

POZNÁMKY

- 1 Takýto pohľad na spoločenskú a sociálnu realitu trefne vystihuje pojem androcentrismus, ktorý ako analytický koncept zaviedla autorka Charlotte Perkins Gilman (1911). Jedná sa o spoločenskú fixáciu na maskulinitu, resp. umiestňovanie mužského videnia sveta do centra pozornosti, čím sa femininita kultúrne marginalizuje. Kritika „obvyklej vedy“, ako poznamenáva Sandra Harding (1991), prináša potrebu pracovať s empiricky adekvátnejším a teoreticky menej skresleným pohľadom na ženy, mužov a rod, či sociálny a prírodný svet všeobecne (Harding 1991: 1).
- 2 V tomto smere je nutné zdôrazniť, že pokusy o zovšeobecňovanie vzťahu medzi ženami a vojenskými konfliktmi na ženy – mierotvorkyne a ženy – obeť, nie je dostatočná interpretácia obsahovej podstaty rodu v návaznosti na medzinárodné vzťahy a bezpečnosť. Ako uvádza Carol Cohn (2012), takéto predsudky môžu viesť k páchaniu koncepčného násillia (Cohn 2012: 2), a je preto nevyhnutné opustiť tieto domienky a zamerať sa na skúmanie špecifickosti vzťahov žien k vojnám a na faktory, ktoré tieto vzťahy formujú.
- 3 Argument vychádza z kritiky, ktorá považuje prítomnosť a postavenie militarizmu v spoločnosti ako príčinu ďalšej viktimizácie založenej na patriarchálnych základoch (Aggestam – Bergman Rosamond 2016).
- 4 Normy zamerané na podporu rodovej rovnosti, rovných príležitostí a zastúpenia žien v spoločnosti. Jedná sa o rozvoj a implementáciu sociálnej politiky ústretovej k ženám a rodovej rovnosti (Skjelsbæk – Tryggestad 2020).
- 5 Maskulinita môže mať v spoločnosti rôzne formy, či podoby. V kontexte tohto článku sa myslí konkrétne hegemonická maskulinita, ktorú v roku 1987 definovala Connel. Jedná sa o súbor hodnôt vytvorený mužmi, ktorý formuje a organizuje spoločnosť rodovo nerovným spôsobom. Spája v sebe niekoľko prvkov: hierarchiu maskulinit, rozdielny prístup mužov k moci (voči ženám a voči iným mužom) a súhru medzi mužskou identitou, mužskými ideálmi, interakciami, mocou a patriarchátom (Connel 1987: 183).
- 6 Centre for Feminist Foreign Policy.
- 7 Femininna rétorika je špecifickým typom rodovej komunikácie, ktorá je primárne pripísaná ženskému pohlaviu. Daniel N. Maltz a Ruth A. Borker (1982) definujú konkrétne rozdiely medzi femininnou a maskulinnou rétorikou a uvádzajú, že príčina týchto rozdielov je daná rozdielnym biologickým vývojom pohlaví, ktoré vytvorili rodové stereotypy a sociálne očakávania postavenia žien a mužov v spoločnosti.

ZDROJE

- A Adebahr, Cornelius (2022): What Germany's turning point means for its feminist foreign policy. *Politico*, 23. 6. 2021, <<https://www.politico.eu/article/germany-turning-point-feminist-foreign-policy/>>.
- Aggestam, Karin – Bergman Rosamond, Annika (2016): Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender. *Ethics & International Affairs*, Vol. 30, No. 3, s. 323–334, <<https://doi.org/10.1017/S0892679416000241>>.
- Aggestam, Karin – Bergman Rosamond, Annika – Kronsell, Annika (2018): Theorising feminist foreign policy. *International Relations*, Vol. 33, No. 1, s. 23–39, <<https://doi.org/10.1177/0047117818811892>>.
- Aggestam, Karin – True, Jacqui (2020): Gendering Foreign Policy: A Comparative Framework for Analysis. *Foreign Policy Analysis*, Vol. 16, No. 2, s. 143–162, <<https://doi.org/10.1093/fpa/orz026>>.
- B Baruah, Nandita (2021): The Missing “Gender” in Foreign Policy. *South Asian Voices*, 10. 12. 2021, <<https://southasianvoices.org/the-missing-gender-in-foreign-policy/>>.
- Bernarding, Nina – Lunz, Kristina (2020): A Feminist Foreign Policy for the European Union. Report. *Centre for Feminist Foreign Policy*, s. 80, 10. 2. 2022, <<https://centreforfeministforeignpolicy.org/report-feminist-foreign-policy-for-the-eu>>.

- Bilge, Sirma (2013): Intersectionality undone. Saving Intersectionality from Feminist Intersectionality Studies. *Du Bois Review: Social Science Research on Race*, Vol. 10, No. 2, s. 405–424, 21. 3. 2022, <doi:10.1017/S1742058X13000283>.
- Blanchard, Eric M. (2003): Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory. *Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 28, No. 4, s. 1289–1312, 10. 5. 2022.
- Blanchard, Eric M. (2014): Rethinking International Security: Masculinity in World Politics. *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 21, No. 1, s. 61–79, 17. 3. 2022.
- Borčány, Vít (2016): *Ženy v české evropské, zahraniční a bezpečnostní politice*. Friedrich Ebert Stiftung. Research Paper, s. 1–21, 2. 12. 2021, <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/09/AMO_zeny-v-ceske-evropske-zahranicni-a-bezpecnostni-politice.pdf>.
- C
- CFFP (2022): Feminist foreign policy. *Centre for Feminist Foreign Policy*, 15. 2. 2020, <https://centreforfeministforeignpolicy.org/feminist-foreign-policy>.
- Centro de Investigación Internacional (2020): *Conceptualizing Feminist Foreign Policy: Notes for Mexico*. Analysis Paper 06. Instituto Matias Romero, Mexico City, 10. 2. 2022, <https://genderandsecurity.org/sites/default/files/CII_-_Conceptualizg_FFP_Notes_for_Mexico.pdf>.
- Cohn, Carol (2012): Women and Wars: Toward a Conceptual Framework. In: Cohn, Carol (ed.): *Women and Wars: Contested Histories, Uncertain Futures*. Cambridge: Cambridge Polity Press, s. 1–35.
- Collins, Patricia Hill (2008): *Black feminist thought. Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. London: Routledge.
- Connell, Raewyn (1987): *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Redwood City: Stanford University Press.
- Cooper, Frank Rudy (2009): Our First Unisex President? Black Masculinity and Obama's Feminine Side. *Suffolk University Law School Faculty Publications*, 15. 8. 2018, <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1321479>.
- Crenshaw, Kimberle (1991): Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, Vol. 43, No. 6, s. 1241–1299, 19. 3. 2022, <https://doi.org/10.2307/1229039>.
- D
- Dirik, Dilar (2017): *Feminist pacifism or passive-ism?*, 15. 5. 2021, <https://www.opendemocracy.net/en/5050/feminist-pacifism-or-passive-ism/>.
- Doyle, Gabriela R. A. – Olden, Madeline – Sheunemann, Leah – Skaluba, Christopher (2021): Why NATO should adopt a feminist foreign policy. *New Atlanticist*, 15. 5. 2022, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/why-nato-should-adopt-a-feminist-foreign-policy/>.
- E
- Egnell, Robert (2016): Feministisk utrikespolitik i teori och praktik. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Vol. 118, No. 4, s. 563–587.
- Ekvall, Åsa (2014): Masculinities and Militarism, Academics and Activists. *Gender and Militarism. Analyzing the Links to Strategize for Peace*, s. 47–48, 17. 3. 2022, <http://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%202015%20readings/IPD%202015_9/Gender%20and%20Militarism%20May-Pack-2014-web.pdf>.
- Enloe, Cynthia H. (1989): *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Berkeley: University of California Press.
- Enloe, Cynthia (2005): Masculinity as Foreign Policy Issue. U.S. military policies today marginalize women and entrench the masculinization of political life at home and abroad. *Foreign Policy in Focus*, 19. 3. 2022, <https://fpif.org/masculinity_as_foreign_policy_issue/>.
- Enloe, Cynthia (2014): Understanding Militarism, Militarization, and the Linkages with Globalization Using a Feminist Curiosity. *Gender and Militarism. Analyzing the Links to Strategize for Peace*, s. 7–9, 17. 3. 2022, <http://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%20

- 2015%20readings/IPD%202015_9/Gender%20and%20Militarism%20May-Pack-2014-web.pdf>.
- F Feminists Against War (2022): *Feminist Resistance Against War. A Manifesto*, 19. 9. 2022, <<https://spectrejournal.com/feminist-resistance-against-war/>>.
- Feminist Majority Foundation (2020): Hawaii Introduces COVID-19 'Feminist Economic Recovery Plan'. *Feminist Newswire*, 12. 3. 2022, <<https://feminist.org/news/hawaii-introduces-covid-19-feminist-economic-recovery-plan/>>.
- Fritzsche, Nora (2010): The Construction of Masculinity in International Relations. *The Interdisciplinary Journal of International Studies*, Vol. 1, No. 7, s. 41–54.
- G Gentry, Caron E. – Sjöberg, Laura (2011): *Women, Gender and Terrorism*. Athens: University of Georgia Press.
- Gilman, Charlotte Perkins (1911): *The Man-Made World or Our Androcentric Culture*. Charlton Company Co-Operative Press and Cairns Collection of American Women Writers. New York: Charlton Company.
- Cheung, Jessica – Gürsel, Dilek – Kirchner Jelenka, Marie – Scheyer, Victoria (2021): *Practicing Feminist Foreign Policy in the Everyday: A Toolkit*. Internationale Frauenliga für Frieden und Freiheit Deutschland & Heinrich-Böll-Stiftung, s. 21, 13. 2. 2022, <<https://eu.boell.org/en/practicing-feminist-foreign-policy-everyday-toolkit>>.
- H Harding, Sandra (1991): *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives*. Ithaca: Cornell University.
- Hawaii State Commission (2020): *Building Bridges, Not Walking on Backs: A Feminist Economic Recovery Plan for COVID-19*, 11. 3. 2022, <<https://humanservices.hawaii.gov/wp-content/uploads/2020/04/4.13.20-Final-Cover-D2-Feminist-Economic-Recovery-D1.pdf>>.
- Hooper, Charlotte (2001): *Manly States: Masculinities, International Relations, and Gender Politics*. New York: Columbia University Press, <<https://doi.org/10.7312/hoop12074>>.
- I ICRW (2021): More than 30 governments and organizations now working to advance feminist foreign policy around the world. *Libya Becomes Latest Government to Commit to Feminist Foreign Policy*, 13. 3. 2022, <<https://www.icrw.org/press-releases/more-than-30-governments-and-organizations-now-working-to-advance-feminist-foreign-policy-around-the-world/>>.
- IWDA (2021): *A feminist foreign policy for Australia*, 7. 5. 2021, <<https://iwda.org.au/a-feminist-foreign-policy-for-australia/>>.
- K Kaptan, Senem (2020): *UNSCR 1325 at 20 years: Perspectives from Feminist Peace Activists and Civil Society*, 15. 5. 2022, <https://www.peacewomen.org/sites/default/files/WILPF_UNSCR-1325-at-20-Years_Web.pdf>.
- Karim, Sabrina – Beardsley, Kyle (2016): Women and Peacemaking/Peacekeeping. *International Relations*, 14. 5. 2022, <[10.1093/OBO/9780199743292-0146](https://doi.org/10.1093/OBO/9780199743292-0146)>.
- Kassova, Luba – Scharff, Xanthe (2022): Analysis: Ukrainian Women on the Front Lines but Not in the Headlines. *Foreign Policy*, 22. 6. 2021, <<https://foreignpolicy.com/2022/03/20/ukrainian-women-in-the-frontlines-but-not-the-headlines/>>.
- Kirby, Paul – Shepherd, Laura (2020): Women, Peace, and Security: Mapping the (Re) Production of a Policy Ecosystem. *Journal of Global Security Studies*, Vol. 6, No. 3, s. 1–25, <<https://doi.org/10.1093/jogss/ogaa045>>.
- Kodíčková, Tereza (1998): Gender a mezinárodní vztahy. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 3, s. 74–83.
- Krulišová, Kateřina – Rychnovská, Dagmar (2020): Jak zkoumat gender v mezinárodní bezpečnosti? Úvod do feministických bezpečnostních studií. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 55, No. 1, s. 41–61, <<https://doi.org/10.32422/mv.1663>>.

- M Maltz, Daniel N. – Borker, Ruth A. (1982): A cultural approach to male–female miscommunication. *Language and Social Identity*. 2 editions, s. 196–216. Cambridge: Cambridge University Press, <<https://doi.org/10.1017/CBO9780511620836.013>>.
- Manan, Munafrizal (2015): Foreign Policy and National Interest: Realism and Its Critiques. *Global Strategies*, Vol. 9. No. 2, s. 175–189, <<https://doi.org/10.20473/jgs.9.2.2015.175-189>>.
- Mariani, Laura di (2021): The Women, Peace and Security Agenda: a critique of liberal peace. *Trinita Dei Monti Think Tank*, 15. 5. 2022, <[doi:10.48256/TDM2012_00189](https://doi.org/10.48256/TDM2012_00189)>.
- Martin de Almagro, Maria (2018): Producing Participants: Gender, Race, Class, and Women, Peace and Security. *Global Society*, Vol. 32, No. 4, s. 395–414, <<https://doi.org/10.1080/13600826.2017.1380610>>.
- Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación (2019): *Spain's Feminist Foreign Policy. Promoting Gender Equality in Spain's External Action*, 13. 3. 2022, <https://www.exteriores.gob.es/es/ServiciosAlCiudadano/PublicacionesOficiales/2021_02_POLITICA%20EXTERIOR%20FEMINISTA_ENG.pdf>.
- Ministère de L'Europe et des Affaires Étrangères (2018): Feminist Diplomacy. Gender equality: a priority for France. *France Diplomacy*, 16. 2. 2020, <<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/feminist-diplomacy/>>.
- Ministry for Foreign Affairs (2018): *The Swedish Foreign Service action plan for feminist foreign policy 2019–2022, including direction and measures for 2019*, 15. 5. 2021, <<https://www.government.se/information-material/2018/03/swedish-foreign-service-action-plan-for-feminist-foreign-policy-20192022-including-indicative-measures-for-2019/>>.
- Minister for Foreign Affairs (2019): Feminist foreign policy. *Government offices of Sweden*, 15. 2. 2020, <<https://www.government.se/government-policy/feminist-foreign-policy/>>.
- Minister of Foreign and European Affairs (2019): *Foreign Policy Address presented by Mr Jean Asselborn – Minister of Foreign and European Affairs to the Luxembourg Parliament on 13 March 2019*, 13. 3. 2022, <https://maee.gouvernement.lu/content/dam/gouv_mae/ministere/declarations-de-politique-etrangere/2019/EN-Declaration-de-politique-etrangere-2019.pdf>.
- Mohanty, Chandra (1988): Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses. *Feminist Review*, Vol. 30, No. 1, s. 61–88.
- O O'Sullivan, Míla (2022): Where Are the Ukrainian Women? *Green European Journal*, 22. 6. 2021, <<https://www.greeneuropeanjournal.eu/where-are-the-ukrainian-women/>>.
- P Parashar, Swati (2018): The WPS Agenda: A Postcolonial Critique. In: Davies, Sara E. – True, Jacqui (eds.): *The Oxford Handbook of Women, Peace, and Security*. Oxford Academic, s. 829–839, <<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190638276.013.46>>.
- Political and Peacebuilding Affairs (2022): *Women, Peace and Security*, 11. 4. 2022, <<https://dppa.un.org/en/women-peace-and-security>>.
- Pradela, Joanna (2022): The Ukraine crisis, feminism and Australia's foreign policy. *The Interpreter*, 23. 6. 2021, <<https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/ukraine-crisis-feminism-and-australia-foreign-policy>>.
- Ptáčniková, Iveta (2013): Bezpečnosť žien z perspektívy teórie feminizmu v medzinárodných vzťahoch: Sexuálny násilíjako účinná zbraň války. *Obrana a stratégia*, Vol. 13, No. 2, s. 41–52, <<https://doi.org/10.3849/1802-7199.13.2013.02.041-052>>.
- R Rice, Mackenzie E. (2018): When Gendered Identities are National Identities: The Influence of Masculinity on American Foreign Policy. *Towson University Journal of International Affairs*, Vol. 51, No. 2, s. 1–20.
- Ridge, Alice – Lambert, Caroline et al. (2019): *Feminist Foreign Policy. Key Principles & Accountability Mechanisms*, 19. 2. 2020, <<https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2019/06/Feminist-Foreign-Policy-Discussion-Summary-FINAL.pdf>>.

- Ropper, Lynne (2002): Feminism is NOT Pacifism: A Personal View of the Politics of War. *Feminist Media Studies*, Vol. 2, No. 1, s. 149–151, <<https://doi.org/10.1080/146807702753745464>>.
- S Schmidt, Juliane (2021): A Green Feminist Foreign Policy for the EU. *Green European Journal*, 14. 3. 2022, <<https://www.greeneuropeanjournal.eu/content/uploads/pdf/a-green-feminist-foreign-policy-for-the-eu.pdf>>.
- Schnieder-Krüger, Jakob–Kuschel, Kerstin (2022): *Talks on International Cooperation: Feminist Foreign Policy – Rights, Resources, Representation*, 11. 3. 2022, <https://gender-works.giz.de/wp-content/uploads/2022/01/REPORT_-Web-Talk_Feminist-Foreign-Policy.pdf>.
- Schulz, Philipp (2018): Displacement from gendered personhood: sexual violence and masculinities in northern Uganda. *International Affairs*, Vol. 94, No. 5, s. 1101–1119, <<https://doi.org/10.1093/ia/iyy146>>.
- Schulz, Philipp – Touquet, Heleen (2020): Queering explanatory frameworks for wartime sexual violence against men. *International Affairs*, Vol. 96, No. 5, s. 1169–1187, <<https://doi.org/10.1093/ia/iaaa062>>.
- Skjelsbæk, Inger – Tryggestad, Torunn Lise (2020): Pro-gender Norms in Norwegian Peace Engagement: Balancing Experiences, Values, and Interests. *Foreign Policy Analysis*, Vol. 16, No. 2, s. 181–198, 14. 3. 2022, <<https://doi.org/10.1093/fpa/orz028>>.
- Stando, Olaf (2021): *SNP Manifesto 2021: What we're doing for women*, 12. 3. 2022, <<https://www.snp.org/2021-women-manifesto/>>.
- T The Feminist Initiative Group (2022): *The right to resist: A feminist manifesto from Ukraine*, 19. 9. 2022, <<https://www.greenleft.org.au/content/right-resist-feminist-manifesto-ukraine>>.
- The Greens/EFA (2021): *Practicing what we preach: Making the EU Foreign Policy a Feminist one*, 14. 3. 2022, <<http://extranet.greens-efa-service.eu/public/media/file/1/6806>>.
- The House of Representatives (2021): H.Res.196 – *Expressing the sense of the House of Representatives regarding the importance of taking a feminist approach to all aspects of foreign policy, including foreign assistance and humanitarian response, trade, diplomacy, defense, immigration, funding, and accountability mechanisms*, 12. 3. 2022, <<https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-resolution/196/text?r=23&s=1>>.
- Thompson, Lyric – Clement, Rachel (2019): Defining feminist foreign policy. *International Centre for Research on Women*, 14. 2. 2020, <<https://www.icrw.org/publications/defining-feminist-foreign-policy/>>.
- Thomson, Jennifer (2020): The Growth of Feminist (?) Foreign Policy. *E-International Relations*, 11. 2. 2020, <<https://www.e-ir.info/2020/02/10/the-growth-of-feminist-foreign-policy/>>.
- Thomson, Jennifer (2021): *Feminist foreign policies are already with us – but they have some way to go to realise their full potential*, 14. 2. 2022, <<https://theloop.ecpr.eu/the-potential-of-feminist-foreign-policy/>>.
- Thomson, Lyric – Ahmed, Spogmay – Khokhar, Tanya (2021): Defining Feminist Foreign Policy: A 2021 Update. *International Center for Research on Women*, s. 1–31, 9. 2. 2022, <<https://www.icrw.org/publications/defining-feminist-foreign-policy/>>.
- Tickner, J. Ann – Sjoberg, Laura (2011): *Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future*. London: Routledge.
- U United Nations Development Programme (2019): *Parliaments as partners supporting The Women, Peace and Security Agenda. A Global Handbook*.
- UN Security Council (2000): Resolution 1325 (2000). Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000. S/RES/1325 (2000), <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement>>.
- UN Security Council (2008): Resolution 1820 (2008). Adopted by the Security Council at its 5916th meeting, on 19 June 2008. S/RES/1820 (2008), <<https://www.security-councilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAC%20S%20RES%201820.pdf>>.

- UN Woman (2015): *Women's participation and a better understanding of the political*, 9. 12. 2021, <<https://wps.unwomen.org/participation/>>.
- W Wallaschek, Stefan (2015): In Dialogue: Postcolonial Theory and Intersectionality. *Momentum Quarterly*, Vol. 4, No. 4, s. 218–232.
- Women's International League for Peace and Freedom (2022): About women, peace and security in the security council. *Women, Peace and Security Agenda*, 10. 4. 2022, <<https://www.peacewomen.org/security-council/WPS-in-SC-Council>>.
- Y Yar, Lucia (2021): Feministická zahraničná politika: Námet pre Slovensko? *EURACTIV*, 1. 4. 2022, <<https://euractiv.sk/section/rodova-rovnost/linksdossier/feministicka-zahranicna-politika-namet-pre-slovensko/>>.
- Z Zhukova, Ekatherina – Sundström, Malena Rosén – Elgström, Ole (2022): Feminist Foreign Policies (FFPs) as Strategic Narratives: Norm Translation in Sweden, Canada, France, and Mexico. *Review of International Studies*, Vol. 48, No.1, s. 195–216, <<https://doi.org/10.1017/S0260210521000413>>.

NOTE

I would like to thank both opponents for their valuable advice and suggestions, which greatly improved the quality of my manuscript. I would also like to thank the entire editorial team of the Czech Journal of International Relations for the opportunity to publish my research.

AUTHOR BIOGRAPHY

Alexandra Madarászová, born in 1993, is a graduate of doctoral studies at the Prague University of Economics and Business, Department of International and Diplomatic Studies. In her academic career, she specializes in feminism and gender as applied to international relations, politics and security. In her dissertation, she analyzed gender as a tool of political manipulation in the US during the administration of Barack Obama, with focus on the analysis of the US foreign policy in selected Middle East countries. She is also interested in new media and its position and potential in the current international system. Outside of her academic career, she devotes herself to technological innovations and business.